

AZ ELEKTRONIKUS KÖNYV ÉS A SZERZŐI JOG*

1. BEVEZETÉS

„A könyv fejlődése mindig tükrözte, naplója volt az emberiség fejlődésének; ami találmányt a korok felvetettek, ami természeti erőt az ember irányítani tanult, a könyv igyekezett a maga céljára hasznosítani. Ki tudja, milyen találmányokkal jön a jövő, s milyen lesz a jövő könyve? Csak annyi bizonyos, hogy akkor is az ezerarcú élet, az emberiség haladásának tükröje lesz.”¹

A fenti idézetből jól láthatjuk, hogy Fitz József, aki könyvtudósként a 20. század közepén az Országos Széchényi Könyvtár igazgatója volt, a könyvre már egy folyton változó, valamint formájában és anyagszerűségében fejlődő tartalomhordozóként tekintett. Ezen álláspont értelmében az elektronikus könyvre sem tekinthetünk másképp, mint a könyv fejlődéstörténetének egy olyan állomására, amely egy átlátható fejlődés eredményeként jött létre. Napjainkban mégis számtalan hiedelem terjed az e-könyvekkel kapcsolatban, sőt egyesek éles ellentétbe helyezik az elektronikus könyvet a papíralapú, hagyományos könyvekkel.

De mégis milyen szempontok szerint tesznek különbséget a kettő között? Valóban helyénvaló az elhatárolás? Bár, ha belegondolunk, ahogy *Csordás Attila* is mondta, a tízparancsolatot sem tudjuk az eredeti kőtáblán olvasni, hanem csak papírlapon, tehát az, hogy milyen formátumban olvassuk az adott tartalmat, nem fogja csökkenteni annak értékét. Más szóval, egy kevésbé értékes tartalom sem lesz értékesebb attól, hogy papíralapú könyvön olvassuk.²

A valódi szembenállás oka talán a szerzői jogban keresendő, és minden más elhatárolási megközelítés csupán kerülgeti e kényes témát, annak ellenére, hogy valószínűleg a kettőnek szimbiózisban kellene együtt élnie.

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa az elektronikus könyv fejlődését, szabályozását és a használatával felmerülő kérdéseket. Foglalkozunk az e-könyv definíciójával, történetével, hazai, illetve uniós szerepével, valamint a digitalizáció világában kiemelkedő szerepet betöltő DRM-technológiával. A dolgozat további célja, hogy a téma kapcsán ismertesse a szerzői jog főbb, releváns szabályozását, érintve a szerzői jogi jogsértéseket is. Végül, a blogok és az elektronikus könyvek közös vonásait vesszük szemügyre.

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala 2020. évi Ujvári János diplomadíj-pályázatán elismerésben részesült szakdolgozat szerkesztett változata.

¹ Fitz József: A könyv története. Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1930, p. 79.

² Bonum TV: DÉLELŐTT – E-könyv kontra könyv – *Csordás Attila* (2019. április 25.). Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=E6uvXXFJokw>.

A dolgozat célja az elmúlt időszakban a kutatás témájához igazodó releváns tanulmányok, elemzések, illetve adatok összevetése, néhol egyéni állásfoglalással kiegészítve.

2. E-KÖNYV KONTRA HAGYOMÁNYOS KÖNYV, AVAGY A DIGITÁLIS FORMÁTUM ELTERJEDÉSE A FOGYASZTÓI TÁRSADALOMBAN

Ahhoz, hogy megértsük ezt a korszakalkotó jelenséget, és kész érvekkel alátámasztva a továbbiakban elemzés tárgyául szolgáljon, elkerülhetetlen röviden ismertetni a szellemi örökségünk rögzítésére és továbbélésére szolgáló egyes technikákat, amelyek több ezer éves történelmünk során szüntelen formálódtak a megújulás igényével.

2.1. Barlangfestményektől az e-könyvekig

Az e-könyvek előzményeit tárgyalva nem tekinthetünk el az írásművészet gazdag történelmétől, néhány jelentősebb momentumot emelve ki illusztrációnak.

Amikor a barlangfestményekre gondolunk, sokunknak talán eszébe jut az *El Castillo-barlang* sziklafala annak varázslatos üzenetével, amely hitelesen megörökítette a barlangokban meghúzódó emberek korának örökségét, miszerint „itt jártunk”.³ Vagy akár elegendő a Kongóból származó *Ishango-csontot* említeni, ami valójában hat hónapos holdnaptárként, míg más szakértők szerint egyfajta menstruációs naptárként szolgált a kor emberének.⁴

A Sumer Birodalomban használt ékírásos agyagtáblákra íródott a legkorábbi jogi, orvosi és matematikai könyvek integráns része, valamint a világirodalmi remekműként számon tartott Gilgames-eposz vízözöntörténete is.⁵

A világ legrégebbi nyomtatott könyvének a *dunhuangi Gyémánt-Szútra* számít, amelyet egy befalazott barlangban, Kína észak-nyugati részén találtak. A napjainkban is létező legősibb, és egyben legfontosabb szent buddhista szövegeket tartalmazó megmaradt nyomtatott könyvet 686. május 11-én készítette egy bizonyos *Wang Jie*.⁶

A világ első prózai regényét, amelyet sokan az első modern regénynek tartanak, egy japán hölgyhöz köthetjük, aki a japán császári udvar egyik udvarhölgye volt a 11. század elején. E korszakalkotó hölgyet *Muraszaki Sikibunak* hívták. Akkoriban a nők szellemi értékeit nem ismerték el a férfiak – különösen igaz volt ez a korabeli Japánra, ahol még külön egyszerűbb írásrendszert is fejlesztettek a nők számára –, így *Muraszaki* műve, a *Gendzsi szerelmei* különösen rendkívülinek számít, ráadásul megjelenése óta töretlen a népszerűsége.⁷ Továbbá a 14. században *Manszur Ibn Iliász* munkássága, a *Manszur* anatómiája is hasonlóan vak-

³ Roderick Cave, Sara Ayad: A könyv története. A barlangfestményektől az e-könyvig. Kossuth Kiadó, Budapest (2015) p. 14.

⁴ Cave, Ayad: i. m. (3), p. 17.

⁵ Cave, Ayad: i. m. (3), p. 19.

⁶ Cave, Ayad: i. m. (3), p. 80.

⁷ Cave, Ayad: i. m. (3), p. 83.

merőnek számított, mivel az iszlám határozottan ellenezte az emberek ábrázolását, ennek ellenére *Manszur* sajátos, sematikus ábrákon keresztül szemléltette az akkori anatómiai ismereteket.⁸

Áttérve az általunk is a mai napig használt formátumra, elmondható, hogy a *Gutenberg*-forradalom sikerének titka részben a 15. század elején Európában megnőtt könyvek iránti igényben keresendő. A híres nyomdász felismerte, hogy miként lehetne gyorsabban, illetve olcsóbban, valamint a kor jelentős tudósainak a tudását az akkori technológiával együttesen felhasználva jelentős mennyiségben előállítani a könyveket. E módszer szerint a betűket festékekkel kenték be, majd rájuk szorítottak egy pergament vagy papírlapot.

Ezt követően újabb festékréteget vittek fel a betűkre, és a következő lenyomat máris készülhetett. Az 1450-es évek közepén ezzel az eljárással készült el Mainzban *Gutenberg 42 soros Bibliája*, amely Szent Jeromos leveleinek káprázatosan illusztrált, papírra nyomtatott példánya.⁹ A Gutenberg Biblia után fél évszázaddal készítették el az első, mindmáig fennmaradt, arab betűkkel nyomtatott könyvet, a *Gregorio óráskönyvet*, a *Kitáb Szalát al-Szava'i-t*.¹⁰

Míg a 19. századig a civilizált világ jobbítása volt a cél az írás révén, a 20. században a diktátorok a hatékony propaganda eszközeként tekintettek az írásra más művészetek mellett. Példaként említhető *Hitler Mein Kampfja*, amelyet világszerte milliós számra adtak el. Másrészt a könyvkiadás az ellenállás új formájaként is testet öltött, ugyanis az ellenzéki nyomdák működése lehetőséget teremtett arra, hogy a náci haláltáborokba hurcolt zsidó túlélők megrázó történeteit a világ megismerhesse.¹¹

Az első elektronikus könyvnek egyes szakértők szerint Ángela Ruiz Robles spanyol tanárnő 1944-ben szabadalmaztatott „*mechanikus, elektronikus, sűrített levegővel működő olvasókönyve*”¹² tekinthető, amelyet abból a célból talált fel, hogy diákjai terheit könnyítse. Formailag könyv látszatát keltette a kialakítása, és a használója könnyen kezelhette a szöveget tároló tekercseket. Érdekessége, hogy állítólag e készülék már az adott szövegrész nagyítására is alkalmas volt. Az is a tanárnő tervei között szerepelt, hogy olvasófény-, hang-, illetve számológép-funkciókkal egészítse ki a készüléket, azonban ezek az elgondolások végül nem valósultak meg.¹³ Mivel a tanárnőnek nem sikerült támogatókat találnia a rendkívül költséges gyártáshoz, így a prototípust nem is fejlesztették tovább. Mindenesetre annyi bizonyos, hogy forradalmi elgondolása az elektronikus könyvek alapötletének tekinthető. A megvalósíthatóvá tétel szervesen összefüggött a számítógépek fejlődésével, a szükséges

⁸ *Cave, Ayad*: i. m. (3), p. 90.

⁹ *Cave, Ayad*: i. m. (3), p. 98–99.

¹⁰ *Cave, Ayad*: i. m. (3), p. 110.

¹¹ *Cave, Ayad*: i. m. (3), p. 232–233.

¹² *Cave, Ayad*: i. m. (3), p. 245.

¹³ *Lee Moran*: Was this the first e-reader? Spanish teacher invented Kindle-style tablet in 1949 to stop her pupils carrying heavy books (2013. január 30.). Elérhető: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2270525/The-e-reader-Spanish-teacher-precursor-Kindle-1949.html>.

alanyagok olcsóbbá válásával, ezáltal az elektronikai termékek elérhetővé tételével a társadalom széles rétegei számára.

Sokáig az e-könyv piaca kiegészítő jellegű volt a nyomtatott művek piacához viszonyítva. Az első, nagy tömegek számára elérhető, kizárólagosan elektronikus formátumban megjelent könyv *Stephen King* 2000-ben megjelent *A golyó című regénye* volt. A könyveladás hihetetlen mértéket ért el, egész pontosan 24 óra alatt mintegy 400 000 másolatot töltöttek le.¹⁴ A technika azonban már némileg az e-könyveken és a pusztán elektronikus formátumban való megjelenetésén is túlmutat.

Az első példája az ún. nyilvános ötletbörzének *Silvia Hartmann* író névéhez fűződik. Az író a Google Drive Doc-ot használva 2012-ben az egyik fantasy regényét online kezdte el írni, amelyet a széles körben publikált „*Naked Writer Project*” keretében 13 000 érdeklődő kísért figyelemmel, miközben online megjegyzésekkel látták el az írás folyamatát. Ezt követően az író könyve utolsó részét egyedülálló módon, élőben, és az általa szervezett projekt résztvevőivel együttműködve írta meg.¹⁵

Források szerint tehát az elektronikus könyv története az 1940-es évek végére, az első számítógépek üzembe helyezésének időpontjára tehető. Már ekkortájt volt, aki célul tűzte ki egy olyan eszköz létrehozását, amely mechanikus rendszerben, helytakarékosan képes kezelni a könyveket, még ha ez számítógépnek nem is volt tekinthető. Az első e-könyv olvasására alkalmas, *Dynabook*ként elhíresült eszközt 1968-ban *Allan Kay* tervezte meg. Majd 1971-ben egy fiatal kutató, *Michael Hart* az innováció terén ennél is tovább ment, amikor lehetővé tette, hogy a könyvek számítógépen való elektronikus tárolásával az egész szöveg kereshetővé, illetve összehasonlíthatóvá váljék.¹⁶ Így az ő nevéhez köthetjük az elektronikus könyv mint formátum és tartalom első megjelenését.

2.2. Az e-könyv fogalma

A közvéleményben gyakorta keveredik az e-könyv, illetve az e-olvasó fogalma, így elkerülhetetlen e fogalmakat élesen elhatárolni egymástól, ugyanis maga a kifejezés egyaránt utalhat a fizikai tárgyra, illetve annak tartalmára. Ezért az uniós¹⁷ definíció magában foglalja az elektronikus formátumot, a hardvert, az internet útján való kézbesítést, illetve magát a tartalmat.

Elektronikus könyv alatt kizárólag a tartalom elektronikus változatát értjük, és az eszközt, amelyen olvasunk, *e-könyv-olvasónak* nevezzük. Annak ellenére, hogy az e-könyv napjainkban már jól körülhatárolhatóan tekinthető, pontos meghatározása mégis problemati-

¹⁴ *Cave, Ayad*: i. m. (3), p. 244.

¹⁵ *Cave, Ayad*: i. m. (3), p. 244.

¹⁶ *Kerekes Pál*: Az elektronikus könyv. Ad Librum Kiadó, Budapest, 2010, p. 41.

¹⁷ Briefing. E-Books: Evolving markets and new challenges. (February 2016) p. 2. Elérhető: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577954/EPRS_BRI\(2016\)577954_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577954/EPRS_BRI(2016)577954_EN.pdf).

kus feladat, mivel sokan az interneten elérhető számos digitalizált szöveget elektronikus könyvnek tekintik. Ráadásul egyértelmű definíció szempontjából nehéz azt a fejlettségi szintet megragadni, amikor már konkrét, egyben rögzült fogalom meghatározást adhatunk az e-könyvnél, ugyanis a régi definíciók felülíródnak, míg újak íródnak, amelyek szintén gyorsan változnak.

F. Tóth Krisztina már 2002-ben felhívta a figyelmet az e-könyv köznapi fogalmának a kettőségére. Rávilágít arra, hogy az elektronikus könyv egyrészt kezelhetősége, valamint vizualitása szempontjából képes a könyv látszatát kelteni, miközben e fogalom alatt speciális célszámítógépet, illetőleg hardvert értünk a rajta megjeleníthető szöveggel együttvéve. Ennek ellenére az e-book e formája mégsem számít elterjedtnek, főleg nem Magyarországon. Általánosabb értelemben e-könyv alatt a számítógépen, valamint az interneten olvasható összefüggő, egységes, terjedelmesebb és szerkesztett, főként verbális szöveget értjük, amely alapjaiban véve egyáltalán nem jelenik meg papíralapú változatban, avagy alkalmanként erre külön kérésre és utólag kerül sor. Verbális jellege ellenére mégis inkább egyfajta vegyes dokumentumtípusnak tekinthető a benne megjelenő más típusú információknak, mint például a képeknek, ábráknak, diagramoknak köszönhetően.¹⁸ Jól láthatjuk, hogy az említett szerző még nem tett különbséget az e-könyv és az e-olvasó között.

Koltay Tibor már különbséget tesz a digitális könyv fogalma és a könyvolvasó készülékek között. A digitális könyv fogalma alatt a bitek nagy, strukturált gyűjteményét érti, amelyet valamilyen hordozón lehet tárolni, vagy akár hálózatokon lehet továbbítani, végül valamilyen szoftver és hardver kombinációjának eredményeként olvasásra alkalmas. Így a számítógépen futó webböngészőkön át az új könyvolvasó berendezésekig terjedhet az erre szolgáló eszközök széles skálája. Tehát „a nyomtatott könyvek beszkenelésén és a PDF-fájlok létrehozásán alapuló, 'betű szerinti' digitalizálástól az olyan komplex digitális művekgig terjed, amelyek bizonyos könyvhosszúságú művek utódai, és amelyeket nem ésszerű nyomtatott formára visszaalakítani.”¹⁹

Megemlítendőek mindezek mellett az olyan fogalom meghatározások, amelyek a hagyományos könyv fogalmából indulnak ki. Ilyennek tekinthető a *New York-i állami közkönyvtár e-könyv-meghatározása*, amelynek értelmében az e-könyv a nyomtatott könyv elektronikus változata. Jól láthatjuk, hogy e definíció az elektronikus könyv fogalmából teljességgel kizárja azokat a műveket, amelyek eredetileg nem léteztek nyomtatott formában, így új arculatot ad e fogalom meghatározására.²⁰ Továbbá a szakmai értelmező szótár, vagyis az *Online Dictionary of Library and Information Science* az e-könyvet a hagyományos értelem-

¹⁸ F. Tóth Krisztina: Könyv, szöveg, dokumentum, e-könyv. Az elektronikus könyv helye a digitális kultúrában. Médiakutató, 2002, tél. Elérhető: https://mediakutato.hu/cikk/2002_04_tel/09_konyv_szovegl.

¹⁹ Kerekes: i. m. (16). Idézi: Koltay Tibor: Virtuális, elektronikus, digitális. Elméleti ismeretek a 21. század könyvtárához. Elérhető: <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/virtualis-elektronikus/adatok.html>.

²⁰ Kerekes: i. m. (16), p. 34.

ben vett könyv digitális verziójaként definiálja, amely számítógépen vagy e-könyv-olvasón olvasható.²¹

A magyar szabályozást szem előtt tartva, *Kerekes Pál* e-könyv-definíciójának értelmében az elektronikus könyv elektronikus formában létrehozott, valamint terjesztett könyv, amelyet elektronikus vagy elektronikusan vezérelt felületeken lehet olvasni, mindemellett ki is nyomtatható. Az elektronikus könyvek két funkcióját emeli ki, a közvetítést, illetve az információ tárolását.²²

2.3. E-könyv-kiadók, e-könyv-terjesztők és -eszközforgalmazók: mi a különbség?

Hagyományos kiadóknak tekinthető az e-könyv-kiadók egy része, amelyek többéves kiadói tapasztalatokkal rendelkeznek, és jó kapcsolatot ápolnak a szerzőkkel. A szerzői jogokat közvetítő ügynökségektől vagy a szerzőktől az elektronikus kiadás jogait is megszerzik a nyomtatott kiadás mellett. Saját webáruházukon vagy terjesztőkön keresztül értékesítik az e-könyveket.²³

Eredeti e-könyv-kiadóknak tekintjük a kimondottan e-könyvek kiadására szakosodott kiadókat, amelyek egyáltalán nem foglalkoznak papíralapú könyvkiadással. Hazánkban a fogyasztók körében az első kereskedelmi elektronikus könyvkiadó, a *Csapó Ida* által alapított *Vikk.net* 2000 decemberében jelent meg. Korszakalkotó, ugyanis kizárólag e-kiadó volt, azaz egyetlen könyve sem jelent meg nyomtatott formában. A vállalkozás azonban rövidesen megszűnt, bár az alapító a könyvekre ISBN-t kért, valamint be is szolgáltatta a kötelezpéldányokat a nemzeti könyvtárba, így a mai napig megtalálhatjuk őket, és akár helyben el is olvashatjuk. Szintén megemlítendő a főként számítástechnikai könyveket kiadó egyszemélyes e-könyv-kiadó, a *Mercator* is, amely 2002-ben kezdte meg a tevékenységét. Egy megállapodásnak köszönhetően ingyenesen megjelenteti a *Magyar Elektronikus Könyvtárból* letöltött, valamint konvertált magyar irodalmi klasszikusokat is. A *Vikk.net*hez hasonlóan a *Mercator* is ISBN-számokat kért e-könyveire, így azokat kötelezpéldányként eljuttatta az *Országos Széchényi Könyvtárba*. Fontos megjegyezni a *kötelezpéldányok szolgáltatásáról szóló 60/1998. (III. 27.) számú kormányrendelettel* kapcsolatban, amely ma már kiterjed az elektronikus dokumentumokra is, hogy habár dinamikusan nő hazánkban az e-könyv-kiadás, mégis *Moldován* szerint egyes kiadók bizalomhiány miatt nem szolgáltatják be e-könyveiket, ami számos probléma forrása lehet.²⁴

²¹ *Kerekes*: i. m. (16), p. 34.

²² *Kerekes*: i. m. (16), p. 38.

²³ *Moldován István*: Könyvek, e-bookok és digitális könyvtárak. Aktuális kérdések és kihívások a könyvtárak előtt. Könyvtári levelező/lap, 24. évf. 11. sz., 2012. november, p. 6. Elérhető: http://epa.oszk.hu/00300/00365/00135/pdf/EPA0365_kll1211_03-11.pdf.

²⁴ *Moldován*: i. m. (23), p. 6.

Az *e-könyv-terjesztők* körébe esnek a kiadók mellett a megjelent *e-könyvek* forgalmazói, mint például a *Digitalbooks* vagy az *Amazon.com*, amelyeknek célja a minél nagyobb kínálat összegyűjtése a minél nagyobb forgalom reményében.²⁵ E terjesztők nagyszegű befektetéseket eszközölnek, kihasználva a már fennálló jelentős piaci részesedésüket annak érdekében, hogy a legszélesebb körű kínálatot teremthessék meg.

Eszközforgalmazóknak tekintjük azokat a főként hardvert forgalmazó cégeket, amelyek online tartalmakat, illetve *e-könyveket* is elkezdtek forgalmazni abból a célból, hogy növeljék eszközeik forgalmát. Jellemzően főként ingyenes tartalmakat kívánnak megszerezni, azonban igyekeznek a kiadókkal is felélnkíteni a kapcsolatot *e-könyveik* terjesztése céljából.²⁶ Itt a tartalom csak az eladás eszköze, nem maga az eladni kívánt jószág.

Megjegyzendő, hogy a funkciók keveredéséből kifolyólag a csoportosítás szempontjai számos esetben elmosódnak, így nem beszélhetünk teljesen elkülönülő, tiszta csoportokról.

2.4. Az *e-könyvek* Magyarországon: miért van lemaradva a hazai piac?

Az *e-könyvek* kiadása már 2012-ben veszteségesnek bizonyult a kiadóknak, azonban az akkori megfigyelések azt mutatták, a nemzetközi piac nyomására mindennek ellenére egyre több kiadó vesz majd részt e tevékenységben. Erre építve, számos *e-könyv-kiadó* kezdeményezésére 2012 nyarán megalakult az *Egyesülés az E-könyvekért* nevű csoport, amelynek célja az *e-könyvek* és az ezek olvasására megfelelő eszközök elterjesztésének a támogatása, valamint az illegális másolatok, a kalózkodás visszaszorítása. Az alapító tagok között a könyvtárak képviselőit a *Könyvtári Intézetet*, az *Informatikai és Könyvtári Szövetséget*, a *Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesületet* és néhány *e-könyvekkel* foglalkozó bloggert találhatunk meg. Az egyesülésben részt vevő kiadók fő célja a legális magyar *e-könyv-piac* kiszélesítése volt, mivel ennek forgalma a 2012-ben készült felmérés szerint minimálisnak volt tekinthető, valamint évek óta csökkenő tendenciát mutatott. A forgalom annyira minimális volt, hogy egyes elemzők szerint megközelítőleg 3000 legális *e-könyv* volt a piacon. Míg a teljes könyvpiaci forgalom 59,5 milliárd forint volt, az *e-könyvek* 2011. évi forgalma egyes becslések alapján körülbelül 10 millió forint volt. Annyi bizonyos, hogy a hazai piac mind alakulóban, mind formálódóban volt ekkortájt.²⁷

Beigazolódta a várva várt remények, miszerint szárnyalni fog az *e-könyv-kereskedelem*? Vagy azóta is messze túlszárnyalják az *e-könyveket* a fizikai példányok a kereslet terén? Szakértők véleménye alapján ezekre a kérdésekre próbálunk választ találni a továbbiakban.

Fontos megemlíteni, hogy az elektronikus könyvek előállítási költségei nem sokkal maradnak el a fizikai példányokétól, ami azért tekinthető különösnek, mivel gyakorlatilag nem kell számolni egy újabb példány előállítási költségével, illetve a készletezés, tárolás és

²⁵ *Moldován*: i. m. (23), p. 7.

²⁶ *Moldován*: i. m. (23), p. 7.

²⁷ *Moldován*: i. m. (23), p. 8.

nem utolsósorban a szállítás költségeivel sem. Ugyanakkor a digitális formában árusított kiadványok digitális tárolása, a letöltés és a technikai védelmi intézkedések biztosítása, valamint a szerverek működtetése, tárolása és fenntartása szintén költségekkel jár. Továbbá az eredetileg nem digitális példányok esetében a jó minőségű digitalizáláshoz szükséges eszközök biztosítása is jelentős, ugyanakkor egyszeri költség. Nem beszélve arról, hogy számos esetben az elektronikus példányokra magasabb szerzői jogdíjakat szabnak ki a szerzők kiadói szerződéseikben, és ez képes oly mértékben megemelni az eddigi költségeket, hogy az érintett művet a fogyasztó számára kedvezőbb fizikai formában megvásárolni, az hiába kedvezőtlenebb a környezetterhelés szempontjából.²⁸

Egy 2014-ben végzett kutatás szerint három tényező nehezíti a hazai e-könyv-piac virágzását, nevezetesen a magas áfa, a magas jogdíj és végül az illegális letöltési szokások.

2.4.1. Magas áfakulcs

Míg a hagyományos könyveket 5%-os áfával terhelik, addig az elektronikus változatot 27%-ossal. Nemzetközi kitekintés keretében az adókulccsal kapcsolatban megemlíthető, hogy kezdetben az unió tagállamai következetesen folytatták azt a gyakorlatot, miszerint a papíralapú könyvekre kedvezményes adókulcsot vetettek ki a kulturális értékük, valamint az olvasás széles körű elterjedésének támogatása miatt. 2012-ben azonban az Európai Bizottság eljárást indított Franciaország, illetve Luxemburg ellen, azzal vádolva e két tagállamot, hogy megsértették a közösségi jogot azzal a lépésükkel, hogy a papírkönyvek után járó áfának megfelelően csökkentették az e-könyvek áfáját. A döntés előtt Franciaország a normál 19,6%-os forgalmi adóval sújtotta az e-könyveket, majd a kedvezményes termékek közé sorolásával csupán 7%-os forgalmi adót vetett ki az e-könyvekre. Luxemburgban a normál 15%-os forgalmi adóról szintén e döntés következtében 3%-ra csökkent az e-könyvek áfája. A Bizottság véleménye szerint e lépés jelentősen károsíthatja a gazdasági szereplőket a többi tagállamban, így komoly torzulásokat eredményezhet a versenypiacon, amely esetleg „kultúrcempészetre” ösztönözheti az uniós polgárokat a nagyobb haszonszerzés reményében. Ugyanakkor, figyelembe véve az Európai Unió alapelveit, nevezetesen a kereskedelmi termékek szabad áramlását a tagállamok között, az Európai Bizottság intézkedése tekintetében az anomália nem látszólagos.²⁹

Fordulópontot jelenthetett volna a hazai piacon is az *Európai Unió Gazdasági és Pénzügyi Tanácsának (Ecofin)* 2018. évi októberi döntése, amelynek eredményeként számos tagállam csökkentette az e-könyvek áfakulcsát, ám a magyar kormány továbbra is 27%-os adóterherrel sújtja az elektronikus könyveket. A döntés lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy

²⁸ Piac és Profit: Az e-könyvek és a szerzői jog: van baj (2019. március 06.). Elérhető: https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/az-e-konyvek-es-a-szerzoi-jog-van-baj/.

²⁹ Dojcsák Dániel: Áfacsaló lett Franciaország (2012. július 05.). Elérhető: <https://www.hwsz.hu/hirek/48675/e-konyv-afa-ado-eu-europai-bizottsag-buntetes-jog-e-book-amazon.html>.

kedvezményes, rendkívül kedvezményes vagy nulla százalékos hozzáadottértékadó-kulcsot, azaz áfát alkalmazzanak az elektronikus kiadványokra, és ily módon összehangolják a kiadványok elektronikus és fizikai formátumaira vonatkozó hozzáadottértékadó- (VAT-) szabályokat. *Hartwig Löder*, a Tanács soros elnökségét betöltő Ausztria pénzügyminiszterének az elmondása szerint arra törekedtek a döntés meghozása kapcsán, hogy a digitális gazdaságra figyelemmel korszerűsítsék a VAT intézményét, és ezzel lépést tudjanak tartani a technológiai fejlődéssel. Ebből következően a fizikai kiadványok, mint például a könyvek, újságok és folyóiratok esetében a tagállamoknak lehetőségük van kedvezményes adókulcs (minimum 5%) alkalmazására, sőt, egyes tagállamok rendkívül kedvezményes (5% alatti) vagy nulla százalékos adókulcsokat is alkalmazhatnak, amely lehetővé teszi a VAT levonását. Az irányelv értelmében a rendkívül kedvezményes vagy nulla százalékos VAT-mértékek alkalmazása kizárólag azon tagállamok számára engedélyezett, amelyekben a fizikai kiadványokra jelenleg is ilyen adókulcsok vonatkoznak. E döntés azért is kulcsfontosságú, mivel a döntés előtt az elektronikus könyvek szolgáltatásnak minősültek, és nem könyveknek, ezért nem lehetett a fizikai példányokkal egyező, kedvezményes kulcsot alkalmazni. Az említett irányelv megalkotását követően sorra szállították le a tagállamok az e-könyvek adókulcsát, például Lengyelország 23%-ról 5%-ra csökkentette. A kedvezmény lehetőségével élt Lengyelország mellett például Belgium, Írország, Luxemburg (17%-ról 3%-ra csökkent az áfakulcs), Málta, Portugália (23%-ról 6%-ra), Finnország, Svédország, Litvánia, Horvátország (25%-ról 5%-ra), Franciaország, valamint Olaszország is, és további országok tervezik mérsékelni az e-könyvek adóterhét. Magyarország egyelőre még mindig nem él a kedvezmény lehetőségével, sőt a Pénzügyminisztérium efelől továbbra sem adott tájékoztatást. 2019. novemberében a *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének elnöke* akként nyilatkozott, hogy a Pénzügyminisztérium és az Országgyűlés felé évek óta megkeresésekkel élnek e téma kapcsán, azonban szüntelen elutasításra találnak. Feltehetően a magyar kormány továbbra is elektronikus szolgáltatásként tekint az elektronikus könyvekre annak ellenére, hogy az *Ecofin* döntése ezzel ellentétes szemléletet képvisel.³⁰

2.4.2. Magas jogdíjak és a kiadói jutalékok

A könyvek esetében az előállítás költségein és az adón felül két további elem jelenik meg az árban. A szerzőt megillető jogdíj az egyik, és a kiadói jutalék a másik. Előbbinek jogalapja a szerzői jog, míg az utóbbit a kiadó saját tevékenységéért és saját profit elérésének céljával számítja fel. Ezek olyan költségelemek, amelyek szerződéses és a kiadó belső jogviszonyain alapulnak, és akár minden egyes esetben egyedileg eltérhetnek. A valóság persze az, hogy mindkét elem bizonyos tendenciákat mutat a kialakult piaci gyakorlatban.

³⁰ *Horváth Csaba László*: Európa-szerte csökken az e-könyvek adója, a magyar kormány bünteti az olvasókat (2019. 11. 05.). Elérhető: <https://24.hu/belfold/2019/11/05/e-konyv-afa-konyvek-ara/>.

Habár tisztában vagyunk azzal, hogy a jogdíj mértéke a szerző és a kiadó közötti szerződés rendelkezéseitől függ, egyes források szerint általában az e-könyvek esetén magasabb, 25-50%-körüli szerzői jogdíjban állapodnak meg, míg a hagyományos könyvek esetében 6-12% körüli a szerzői jogdíj. 2014-ben az *Agave Kiadó* vezetőjének elmondása szerint a magas jogdíj háttérében az állt, hogy a jogtulajdonosok és ügynökségek ezzel szándékoztak pótolni az illegális letöltések miatt feltételezetten kieső bevételt az e-könyvek esetében.

A magas kiadói jutalék ellenére a megkérdozett kiadók egyhangúan egyetértettek abban, hogy az e-könyv előkészítési munkái költségeinek figyelembevételével nem marad haszon az e-könyvön, míg a digitális változatra szocializálódott fogyasztók az így kapott árat is magasnak tartják.

2.4.3. Az illegális letöltési szokások

A *Libri Könyvkiadó* egyik alapító tagja, *Halmos Ádám* véleménye szerint az illegális letöltésnek hazánkban kultúrája van, ugyanis a digitális tartalmak eltulajdonlását sokan nem tartják jogsértésnek. *Velkei Zoltán*, az *Agave* vezetőjének elmondása szerint problémát jelent a már a nemzetközi piacon is kimagasló arányú, online fájlcsereelőrendszeren alapuló letöltés. A digitális könyvkereskedelem élén járó *Ekönyv Magyarország ügyvezetője*, *Csordás Attila* is kijelentette ezzel kapcsolatban, hogy míg az *Ncore-on* 40 000 letöltésre alkalmas e-könyv szerepel, addig ők csupán 5000 e-könyvet forgalmaznak. Mások szerint elegendő volna, ha a kiadók gondoskodnának arról, hogy elérhetőbbé váljanak az e-könyvek, továbbá szélesebb választékkal látnák el a vásárlókat, és a régebben megjelent könyvek is megjelenének digitális formában, így az e-könyv-olvasóval rendelkező személyek kisebb hányada élne az illegális letöltések adta lehetőségekkel. Azonban a régebben megjelent könyvekkel kapcsolatban nehéz helyzetbe kerülhet a kiadó a digitális kiadás kapcsán, mivel újra fel kell venni a kapcsolatot a jogtulajdonossal a kiadás újratárgyalásával kapcsolatban, és az e-könyv alapú kiadást gyakorta új papírkidáshoz kötik, ami a kiadó anyagi érdekeivel ellentétes lehet. Habár a kiadók a legújabb papíralapú könyvek megjelenésének jelentős hányadát a kiadásuk időpontjával párhuzamosan digitális formátumban is megjelentetik, félelemből vagy pusztán érdekeltség hiányában mégsem fordítanak nagy hangsúlyt a hirdetésükre.³¹

A *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének* 2016-os adataiból láthatjuk, hogy a könyvpiac forgalma 2015-höz képest 2,3%-al nőtt, így közel 47 milliárd forintos forgalmat produkált. Azonban a digitális kiadások csupán 1,71%-át tették mindennek ki 2016-ban, amely szám alatt a hangoskönyvek is értendők. A *Wolters Kluwer Kft.* online értékesítési adatai alapján 2014 és 2016 között az értékesített online tartalmak – amelyek alatt az e-könyv és Jogtár-kiegészítések értendők – értékesítése 20%-al, míg a hagyományos

³¹ *Földes András*: Az e-könyvtől retteg a magyar könyvpiac (2014. 12. 10.). Elérhető: https://index.hu/kultur/2014/12/10/az_e-konyvtol_rettog_a_magyar_konyvpiac/.

könyv értékesítése az elmúlt két év alatt 16%-al nőtt. Az említett cég ügyfélkapcsolati vezetője azonban rávilágít arra, hogy a papíralapú könyvek még hosszú ideig kiemelt szerepet fognak betölteni a könyvpiacra, ugyanis a *Wolters Kluwer Kft.* által online eladott szakkönyvek több mint 90%-át még mindig a nyomtatott könyv vagy a nyomtatott és digitális együttes könyvcsomagja teszi ki.³²

2014-ben a *21. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál* alkalmával a látogatók között lefolytatott felmérésből kiderül, hogy tízből négy olvasó illegális formában is letöltéseket hajt végre annak érdekében, hogy hozzájusson a keresett e-könyvhöz. A felmérést a *Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala*, a *Hamisítás Elleni Nemzeti Testület* és az eseményt megrendező *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése* folytatta le abból a célból, hogy információt szerezzenek a hazánkat érintő elektronikuskönyv-olvasási szokásokról. A felmérésből kiderül, hogy abban az esetben, ha egy könyv mind hagyományos, mind elektronikus formában hozzáférhető, a válaszadók 84%-a a hagyományos formátumot választja. Míg a hagyományos könyvek kelendőségét a könnyebb hozzáférés, addig az elektronikus könyvekét a kedvezőbb ár befolyásolja. A felmérésben szereplő internetről letöltők 42%-a illegális forrásból is letöltött e-könyveket, míg a letöltők 30%-a kellő körültekintést tanúsít a téren, hogy ne használjon fel illegális digitális tartalmat. Utóbbi forráshoz a megkérdezettek kizárólag abban az esetben fordulnak, amennyiben egy könyv csak ezúton válik hozzáférhetővé. A *Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának volt elnöke, Bendzsel Miklós* véleménye szerint az elektronikus könyvek hazánkban is kezdenek elterjedteté válni az olvasóközönség számára. Ugyanakkor rámutatott arra is, hogy közös lépések szükségesek a könyvszakma és a *Hamisítás Elleni Nemzeti Testület* részéről a hatékony fellépés érdekében. A *Hamisítás Elleni Nemzeti Testület* által készített kutatási jelentés már 2013-ban is világossá tette, hogy a fiatalok harmada illegális forrásból származó tartalmakat használ, és a fent említett jelentésben megkérdezettek mintegy 21%-a szintén hajlandó lenne fizetni az illegális tartalmakért, amennyiben ahhoz olcsóbban hozzájuthatna. *Bendzsel Miklós* megfogalmazása szerint „*a lopott gyümölcs íze nem olyan finom, mint a jogszerűen megszerzetté, ahogy pedig a lopott gyümölcs gazdáját büntetik, ugyanúgy az e-könyvek illegális forgalmazói elleni fellépés is szükséges*”. A *Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének akkori igazgatója, Zentai Péter László* szavaival élve „*megdöbbentő szembesülni azzal a ténnyel, hogy még az értelmiségi réteg jelentős része számára sem esszenciális, hogy az olvasnivalójukat éppenséggel legális vagy illegális forrásból szerzik-e*”. Mint ahogy kifejtette, az oktatás valamennyi szintjén szükséges annak közvetítése, hogy az illegális letöltés ugyanúgy kimeríti a *Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.)* 370. §-ában megfogalmazott lopás törvényi tényállását, mint a bolti lopás. Bár a fent említett cselekmény épp annyira büntetendő, mint a lopás, mégsem valósítja meg e törvényi tényállást az, aki illegális tartal-

³² Piac és Profit: Egyelőre túléli a könyvtárosszakma (2017. április 22.). Elérhető: https://piacesprofit.hu/kkv_cegblog/egyelőre-tuleli-a-konyvtaros-szakma/2/.

mat tölt le, ugyanis lopás esetében az elkövetési magatartás az idegen dolog elvétele, illetve az elkövetési tárgynak minden esetben dolognak, azaz fizikai tárgynak kell lennie. Végül, de nem utolsósorban ugyanennyire releváns fellépni a törvény szigorával a kalózdolalok üzemeltetőivel szemben.³³

3. A SZERZŐI JOG FŐBB, JELEN TÉMA SZEMPONTJÁBÓL RELEVÁNS JELLEMZŐI

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) alapján a szerzői jog védelemben részesíti az irodalmi, tudományos, művészeti alkotásokat, valamint – az ún. kapcsolódó és szomszédos jogok révén – a felhasználásukhoz kapcsolódó teljesítményeket. Alapvető célja a szellemi alkotás ösztönzése, és ennek érdekében elismeri a szerző személyhez fűződő és vagyoni jogait. A szerzői művek felhasználásának ellenértékét jelentő jogdíjak hivatottak ellentételezni a szerzői ráfordításokat.

Hangsúlyozandó, hogy az alkotás egyéni, eredeti volta alapozza meg a szerzői jogi védelmet. Az alkotás egyéni jellege akkor állapítható meg, ha a szerző egyéni módon hozza létre az alkotását, azaz habár az adott körülmények között lehetséges lett volna többféle kifejezési módra, ő azt a konkrét módot választotta, ahogyan az alkotása megjelenik, tehát az egyéni jelleg az alkotás kifejezésmódjára, az abban foglalt gondolatok, információk megjelenítése kapcsán áll fenn. Az eredetiség akkor áll fenn, ha a szerző maga alkotta meg a művet, az nem egy korábban létező alkotás puszta másolata. A hatályos szabályozás szerint a szerzői jogi védelem a törvény erejénél fogva a mű létrejöttétől kezdve áll fenn, és a szerző életében és halálát követő hetven éven át illeti meg.

A vagyoni jogosultságok kapcsán fontos megjegyezni, hogy a mű felhasználására fő esetben csak a szerző engedélyével kerülhet sor, amiért díjazás illeti meg.

A magyar szabályozásban elsősorban az alábbi vagyoni jogok illetik meg a szerzőt: *a többszörözés; terjesztés; nyilvános előadás; nyilvánossághoz közvetítés sugárással vagy másként; a sugárzott műnek az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával a nyilvánossághoz történő továbbközvetítése; az átdolgozás; a kiállítás joga.*

A szerzői művek egyik leggyakoribb felhasználási módja a *többszörözés*, azaz a mű anyagi hordozón való közvetlen vagy közvetett rögzítése bármilyen módon, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több másolat készítése a rögzítésről. A hétköznapi értelemben vett másolatkészítésen kívül minden olyan cselekményt is magában foglal, amikor a mű, annak fizikai megjelenésétől függetlenül, valamilyen anyagi hordozón rögzül. Abban az esetben is megvalósul a többszörözés, amennyiben a többszörözéshez használt műpéldánytól némileg eltér a többszörözés eredményeként elkészített új műpéldány, azonban abban mégis ugyanaz az egyéni-eredeti művészi alkotás jelenik meg, mint az eredetiben, tehát a formátuma változik meg, így például a digitalizálás esetében. Irreleváns, hogy a többszö-

³³ *Wellek Margit*: Felmérés az e-könyv olvasási szokásairól. Technika, 57. évf. 5. sz., 2014. május, p. 29.

rögzített példány létrehozása kézzel vagy akár valamilyen technikai eszköz segítségével történik. Többszörözésről beszélhetünk akkor is, ha az csak a mű valamely azonosítható részére irányul, és nem az egészére. Amennyiben a többszörözés nem közvetlenül egy már létező műpéldányból történik, abban az esetben közvetett többszörözésről beszélünk. A különböző számítástechnikai folyamatok során is megvalósulhat a többszörözés, ha a többszörözött műpéldány csak ideiglenesen jön létre. Természetesen több olyan technikai lépésre van szükség ahhoz, hogy az interneten történő böngészés során az egyes weboldalak tartalma megjelenjen a monitoron, amelyek ha csak ideiglenesen is, de a megjelenített művek többszörözését eredményezhetik. Éppen ezért fontos elhatárolni az online környezetben való felhasználást, ugyanis főszabályként a művek élvezete nem tekinthető szerzői jogi értelemben felhasználásnak, ellenben az online környezetben lezajló számítástechnikai folyamatok miatt egyszerű olvasás esetén is történhet szerzői jogi felhasználás. Az Sztj. példázó felsorolást ad a többszörözés eseteire. A témához kapcsolódó leggyakoribb eset a többszörözés esetében a könyv beszkennelése, valamint a könyvrészlet kimásolása kézzel vagy gépirással, vagy e-könyv esetében a digitális fájl másolása a számítógépen.³⁴

Az Sztj. meghatározása szerint *terjesztésnek* minősül a mű eredeti példányának a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozattal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással. Minden esetben a fizikai műpéldányhoz kapcsolódik, ennek értelmében irreleváns, hogy az eredeti műpéldányról vagy ennek többszörözött példányairól van-e szó. Terjesztésnek minősül a műpéldány tulajdonjogának átruházása (amely megvalósulhat adásvétel keretében); a műpéldány bérbeadása; illetve Magyarországra történő behozatala forgalomba hozatali céllal. A terjesztés akkor is megvalósul, ha arra ellenérték fejében vagy akár ingyenesen kerül sor. Fontos hangsúlyozni, hogy nem minősül terjesztésnek az e-könyvek vagy akár a szoftverek értékesítése valamilyen internetes felületen, ugyanis ebben az esetben nem a fizikai műpéldánnyal összefüggésben kerül sor a terjesztésre. E felhasználási forma ugyanis nyilvánosságához közvetítésnek minősül, amelynek során a mű nem anyagi formában jut el a nyilvánossághoz. A terjesztés speciális altípusa a bérbeadás, azaz a kölcsönzés mellett a műpéldány haszonkölcsönbe adása is. Utóbbi eset akkor valósul meg, ha a kölcsönadó meghatározott dolog használatát időlegesen, valamint ingyenesen másnak átengedi. Érdemes itt megemlíteni a nyilvános haszonkölcsönzést végző könyvtárakat is, ugyanis példának okán az irodalmi művek és a kottában rögzített zeneművek szerzői tekintetében az Sztj. speciális közös jogkezelési esetről rendelkezik annak érdekében, hogy a könyvtári szolgáltatást ne lehetetlenítse el az egyedi engedélykérések okozta adminisztrációs teher. Az elektronikus könyvekkel kapcsolatban fontos kitérni az elektronikus kölcsönzésre, amely nagy népszerűségnek örvend egyes országokban, bár hazánkban még kevésbé elterjedt. E modern szolgáltatás szerzői jogi minősítésére kitérünk a későbbiekben is, azon-

³⁴ Legeza Dénes (szerk.): Szerzői jog mindenkinek. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2017, Budapest. A fejezetet írta: Nagy Balázs, p. 109.

ban esszenciális a terjesztéssel kapcsolatban e résznél is megemlíteni. Tekintettel arra, hogy ebben az esetben nem a fizikai műpéldány felhasználása történik, hanem a digitális jelek által jut el a mű a nyilvánossághoz, így ez a felhasználás nem terjesztésnek, hanem nyilvánosságához közvetítésnek fog minősülni. Mindezek alapján a könyvtáraknak egyedileg kell megszerezniük a felhasználáshoz szükséges engedélyeket, mivel e felhasználásra nem alkalmazhatók a haszonkölcsönzés esetében fennálló kötelező közös jogkezelési szabályok.³⁵

Végül, de nem utolsósorban említést kell tenni a *nyilvánosság*hoz közvetítés jogáról is. E felhasználási mód jellemzője, hogy több, technikailag különböző felhasználási módot foglal magában, a nyilvánosság tagjai távol vannak, és egyedileg férnek hozzá a műhöz. A mű nem anyagi formában jut el a nyilvánossághoz, hanem példának okán analóg vagy akár digitális jelek útján. Az Szjt. az alábbi nyilvánosság

hoz közvetítési felhasználási módokat különbözteti meg: földfelszíni sugárzás; műholdas sugárzás; kódolt sugárzás; saját műsor nyilvánosság

hoz közvetítése vezeték útján vagy más módon; vagy lehívásra hozzáférhetővé tétel. A mű interaktív nyilvánosság

hoz közvetítése esetében úgy teszik a művet a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a műhöz való hozzáférés helyét és idejét szabadon választhatják meg a nyilvánosság tagjai, így a felhasználó által egyidejűleg közvetített műveknek nem csak passzív élvezői. Az ilyen felhasználás a hozzáférhetővé tétellel megvalósul, továbbá irreleváns, hogy a hozzáférhetővé tételre vezeték útján vagy más eszközzel, illetve milyen módon kerül sor. A lehívásra hozzáférhetővé tétel legtipikusabb esete a művek internetes hálózaton keresztül történő hozzáférhetővé tétele, amely megvalósulhat a weboldalra történő feltöltéssel vagy akár fájlcsere

lő hálózaton keresztül történő megosztással.³⁶

Megállapíthatjuk, hogy a szerzői jog tekintetében minden egyes esetben a felhasználás módja a lényeges kiindulópont annak megállapítása kapcsán, hogy az adott magatartás szerzői jogi szempontból jogszerűnek vagy jogtalan

nak minősül-e.

4. A SZERZŐI JOGOK VÉDELME T SZOLGÁLÓ TECHNOLÓGIÁK A DIGITÁLIS KORBAN

Az előző fejezetben a szerzői jog főbb vonásai már bemutatásra kerültek. A teljesség érdekében azonban a szerzői jog további megközelítésére is szükség lesz a digitális jogkezelés kapcsán annak érdekében, hogy megértsük e technológia kiemelt fontosságát.

Fontos már az elején hangsúlyozni, hogy bár a szellemi tulajdon két nagy ága, a szerzői jog és az iparjogvédelem megegyezik abban, hogy a szellemi alkotások létrehozói számára a műveik feletti rendelkezést illetően kizárólagos jogokat biztosít, mégis e két területnek vannak sajátos jellemvonásai is. Míg az iparjogvédelem körébe eső szellemi alkotások abban az esetben kaphatnak védelmet, amennyiben eljárás lefolytatása után az erre kijelölt

³⁵ Nagy: i. m. (34), p. 113.

³⁶ Nagy: i. m. (34), p. 117–118.

intézmény az oltalmat bejegyzi a közhiteles nyilvántartásba, addig a szerzői jog valamenyny eredeti, egyéni alkotást védelemben részesít annak létrejöttétől kezdve minden külön formalitás nélkül. Így kerül előtérbe az a különös eset, hogy míg a szellemi alkotómunka következtében nem beszélhetünk szigorúan vett értelemben anyagi termékek létrejöttétől, mégis elfogadott, hogy e szellemi javak előállítói joggal tartanak igényt arra, hogy anyagi, illetve erkölcsi elismerésben részesítsék alkotói érdemeiket.

Fontos kiemelni a szerzői jogi jogérvényesítés szükségességét a digitális környezetben. Egyértelműen kijelenthetjük, hogy a jog ereje nehezen nyer teret a digitális világ folytonosan megújuló környezetében. Problémát jelent, hogy e gyorsan fejlődő közegben egy már korábban megvásárolt könyvet bárki beszkenelhet relatíve kisebb fáradsággal, majd ezt követően feltöltheti a világhálóra, és ez rövidesen egy tartalommegosztó oldalon bukkanhat fel. Ennek következtében a kiadó és a szerző hozzájárulása és tevékenysége hiányában másolatok válhatnak elérhetővé. A szerzői jogok érvényesíthetősége egészen új dimenzióba került amióta a digitális korszak hajnalát éljük, és e dimenzióban a jogosultak az internet-használókkal ellentétes érdekeket képviselnek részben, hiszen ingyenesen hozzájutni egy amúgy fizetős tartalomhoz a felhasználóknak felületesen nézve előnyös. Hosszú távon persze nekik is kárukra válna, hiszen a szerzők anyagi ellentételezés hiányában kénytelenek lennének a szerzőséggel mint bevételi forrással felhagyni, és ez a kulturális javak létrehozásának csökkenéséhez vezetne. Míg a törvény értelmében jogellenesnek bizonyul a jogosultak engedélye nélkül a művet, ideértve annak másolatát is többszörözni, mégis képtelenek véget vetni az óriási számokban megvalósuló illegális felhasználásoknak. Ezzel szemben az internethasználók a saját belátásuk szerint kívánják használni az általuk birtokolt infokommunikációs eszközöket, valamint korlátozás nélkül akarnak minden digitális formátumban fellelhető műhöz hozzáférni. Ehhez az is hozzátartozik, hogy egyes olvasók például az e-könyvek esetében csak meghatározott formátumokat képesek kezelni, és tulajdonosaik nyilván minden művet e formátumban kívánnak megszerezni, vagy legalábbis olyan formátumúvá kívánnak mindent átalakítani, hogy olvashatóvá tegyék.

Annak érdekében, hogy a jog e digitális környezetben is hivatott legyen a szerzők jogait az elvárt mértékű védelemben részesíteni, magától értetődő, hogy különböző informatikai megoldásokat kellett kifejleszteni.

4.1. A digitális jogkezelés (Digital Rights Management = DRM) fogalma

A digitális jogkezelés tekintetében nem beszélhetünk egységesen elfogadott definícióról. Ennek apropóján elsőként érdemes a nemzetközi szervezetek által elfogadott meghatározásokból kiindulni.

Az *Amerikai Könyvtárak Szövetsége (The American Library Association)* úgy vélekedik, hogy e technológia célja a digitális művek hozzáféréseinek az ellenőrzése, nyomon követése, valamint felhasználásának a korlátozása.³⁷

Az *Electronic Frontier Foundation* mint kiemelt alapítvány, amely a felhasználók jogaiért küzd, a jogosultak által birtokolt szellemi tulajdon felhasználására irányuló ellenőrzés fajtáinak, avagy hatályának a növeléseként határozza meg a digitális jogkezelés fogalmát.³⁸

Tószegi Zsuzsanna definíciója szerint a jog által védett digitális tartalom meghatározása, azonosítása, valamint a törvény által megkövetelt szabályok betartása a különböző DRM-technológiák célja. Továbbá olyan eljárások rendszere, amelyet a védett digitális tartalmak illegális terjesztése ellen fejlesztettek ki, és korlátozza, valamint megakadályozza a jogvédelem alatt álló tartalmakhoz a jogosulatlan hozzáférést. A felhasználás engedélyezését, a tartalomátvitelt a jogosulttól a felhasználóig, végül, de nem utolsósorban a felhasználási díj elszámolását is lehetővé teszi.

Nagy Andor szerint a „*Digital Restrictions Management*” kifejezés sokkal pontosabban kifejezi, hogy mi a mai DRM-megoldások szerepe. DRM alatt kell érteni a digitális tartalmakhoz való hozzáférést lehetővé tevő, valamint szabályozó technikai, műszaki, hardver- és szoftvereszközöket.³⁹

Lényegében a DRM a digitális adattartalmakra vonatkozó jogok kezelésének eszközeként definiálható, amelynek az elemei közé sorolandó a hatásos műszaki intézkedés, a jogkezelési adat és a micropayment, azaz az elektronikus fizetési rendszer.

A DRM-technológia két alapvető célja tehát az azonosítás, valamint a jogérvényesítés segítése. A szerzői jogok érvényesítésének érdekében ezáltal esszenciális a szellemi alkotások, az alkotásokon fennálló jogok, valamint a szerzői jogi jogosultak azonosítása. Pontosabban mondván szükséges az alkotók és azok szerzői jogaira vonatkozó adatok közzétevése, illetve a felhasználásra vonatkozó szabályok megadása, nevezetesen a felhasználás körülményei, valamint ténye. Kijelenthető, hogy az e-könyvek esetében a DRM nemcsak az állomány másolását akadályozza meg, hanem korlátozhatja az adott technológiától függően az eszközök maximális számát, amelyben a megvásárolt vagy kikölcsönzött e-könyvek olvashatók, sőt szabályozhatja az oldalak olvashatóságának a számát, azok nyomtathatóságát, illetve a felbontásuk minőségét.⁴⁰

³⁷ *Tószegi Zsuzsanna*: A szerzői jogok védelmét szolgáló digitális technológia. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 53. évf. 10. sz., 2006. Elérhető: http://tmt-archive.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4533&issue_id=476.html.

³⁸ *Tószegi*: i. m. (37).

³⁹ *Nagy Andor*: Az e-könyves DRM-technológiák biztonságosságának vizsgálata. Könyvtári Figyelő, 61. évf. 3. sz., 2015, p. 328.

⁴⁰ *Nagy*: i. m. (39), p. 328.

4.2. A DRM formái

A *Digital Object Identifier (DOI)* egy olyan technológia, amely a gyakori URL-változások által nehezített internetes nyomon követésre talált megoldást akként, hogy egyes fájlokhoz, illetve objektumokhoz digitális azonosítót rendelnek hozzá. Hasonlítható a már ismert ISBN, valamint ISSN azonosítószámhoz. A digitális objektum (szöveg, kép, hang, videofájl stb.) a DOI által így akkor is nyomon követhetővé válik, ha az eredeti szolgáltató szerver struktúraváltásának következtében az érintett objektum máshová vagy akár más szolgáltató gépére kerül.⁴¹ Hatékonyságát emellett tovább növeli, hogy számos szolgáltató a DOI-adminisztrációval oly módon szerződik, hogy a DOI-val ellátott fájlok URL-jének megváltozásáról való értesítés küldésére vállal kötelezettséget.⁴²

A *digitális vízjel* egy olyan szteganográfiai eljárás,⁴³ amelynek célja az adott digitális tartalom (értendő ezalatt a szövegfájl, a kép, a hang, a film) jogosultjának a bizonyítása. Bár számos típusát kifejlesztették, a legelterjedtebb a látható és a rejtett vízjel, valamint e kettő kombinációja. Mind a látható, mind a láthatatlan vízjelek segítségével egyértelműen azonosítható, illetve a visszaélés esetén felelősségre vonható az e-könyv tulajdonosa. A *rejtett vízjel* jellegzetessége, hogy úgy illeszti be a megjelenőni kívánt szerzői mű digitális állományába, hogy az egyszerű felhasználók számára az észrevétlen marad. Ebből kifolyólag csak megfelelő lejátszókészülékkel lehet érzékelni a rejtett vízjeles műveleteket, sőt az így megjelölt műveket lejátszani is kizárólag ezekkel lehetséges. A *látható vízjel*, ami bár költséghatékonyabb megoldásnak bizonyul a rejtett vízjellel szemben, hátrányára szól, hogy a színvonalas alkotások esztétikai értékét nagymértékben képesek csökkenteni, mivel képeken alkalmazva szabad szemmel is láthatóvá válnak. A jogosultság hatékony védelmét azzal biztosítják, hogy feltüntetik a látható vízjelekkel ellátott dokumentumokon a szerző, jogtulajdonos nevét, a kép sarkába „S” jelet, vagy „bélyegzőt” tesznek.⁴⁴ Csakúgy, mint a többi „copyrightjelölés” esetében, a digitális vízjelek esetében is megalapozza a jogsértést a vízjel eltávolítása, még abban az esetben is, ha példaként említve a mű felhasználása magáncélra történik. A digitális vízjelek a szerzői jogi törvény alapján ún. jogkezelési adatnak minősülnek, és eltávolításuk vagy megváltoztatásuk esetén a szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni. Emellett a Btk. 387. § b) bekezdése is büntetni rendeli két évig terjedő szabadságvesztéssel azt, aki a jogkezelési adatot eltávolítja vagy megváltoztatja haszonszerzési célból.

⁴¹ Tószegi: i. m. (37).

⁴² <https://www.doi.org/>.

⁴³ A szteganográfia egy görög eredetű szó, amelynek jelentése „rejtett üzenetet írni”. Míg kriptográfia esetén nem titkoljuk az üzenet létét, szteganográfia esetében még magáról az üzenet létéről sem bír tudomással senki, csak kizárólag az a személy, akinek szánjuk. E technika segítségével adatokat tudunk elrejtetni különböző adatokba, pl. képbe, zenébe, videóba stb, miközben az eredeti adat nem sérül. Léteznek programok, amelyek ki tudják mutatni a szteganográfia jelenlétét, viszont ha titkosítjuk az adatunkat, akkor mindez körülményesnek bizonyul.

⁴⁴ Tószegi: i. m. (37).

Bár e technológia továbbra sem preventív védelmi eszköz, mivel az illegális letöltéseket továbbra sem tudja megakadályozni, azonban előnyeként szolgál, hogy alkalmazásával a tartalom származási helye és a szerzői jog jogosultja kétséget kizáróan bizonyítható, tehát lényegesen megkönnyíti az esetleges jogsértés esetén a jogsértő kilétének a visszakövetését.

A *titkosítás* lényege, hogy e módszer keretében akként lehet a digitális tartalmakat titkosítani, hogy kizárólag a tartalom felhasználására jogosult személyek férhessenek hozzá. Másfelől a jogosulatlan felhasználások ellen védő titkosítás további célja, hogy az átvitel során ne lehessen észrevétlenül megváltoztatni a tartalmat. A titkosítás egyik ismert módszere a kriptográfiai eljárás, amely a kódolni kívánt tartalmakat matematikai módszerekkel alakítja át. A küldő által elkészített eredeti formában a címzett számára megtekinthetővé válik a tartalom, amennyiben a kódolt állomány visszafejtésére alkalmas kulccsal rendelkezik.

A titkosítás másik, széles körben elterjedt formájának a *szteganográfiai eljárás* tekinthető, amelynek során valamilyen digitális adathalmazban rejtik el a titkos információt. A kódoláshoz két fájl kombinációja, az elrejtendő, valamint a rejtett fájl szükséges, így a titkosított információ a felhasználó számára szintén a megfelelő kulcs birtokában érhető el.⁴⁵ Idesorolandók azok a megoldások is, amelyek mindössze egy jelszóval védik a dokumentumot, és ezenfelül semmilyen korlátozást nem alkalmaznak. A dokumentum akkor válik olvashatóvá, amikor a felhasználó megnyitja az állományt és beírja a dokumentumhoz tartozó jelszót. E megoldás hiányossága a hatékony védelem tekintetében abban rejlik, hogy a dokumentumok ugyanúgy másolhatók, nyomtathatók, mint bármilyen fájl, illetve az olvasásra használt eszközök száma sincs meghatározva. Ezenkívül nem jeleníthetők meg akármilyen általános célú dokumentumolvasó szoftverrel, ugyanis annak támogatnia kell az adott DRM-technológiát. Ennek tudatában nem meglepő, hogy az e-könyv-áruházak és a könyvtárak sem alkalmazzák előszeretettel.⁴⁶

A *hitelesítés* tekinthető a legelterjedtebbnek az e-könyv-áruházak tekintetében. Lényege, hogy többlépcsős hitelesítési folyamaton megy keresztül a megvásárolt vagy kikölcsönzött e-könyv. A hitelesítés során a küldő és fogadó fél egyértelmű bizonyosságot szerezhet a digitális tartalom integritásáról. Végül a digitális objektumot záradékkal és/vagy aláírással látják el. Kizárólag a megfelelő licenc vagy kulcs birtokában oldható fel a dokumentum. Hatékonyasága abban rejlik, hogy e folyamatból a felhasználó nem lát semmit, mégis korlátozni képes az e-könyvvel végezhető műveleteket. Hátrányaként említhető, hogy teljes függőségi helyzetbe kényszeríti a felhasználót a könyv-áruházról, mivel új eszközön való olvasás esetén szükséges a webáruház ismételt jóváhagyása, ráadásul a DRM-technológiát szolgáltató cégnek és a könyv-áruháznak is hitelesítenie kell a felhasználót, mielőtt megnyithatná az e-könyvet. Rendkívüli módon még az is előfordulhat, hogy egy idő után a felhasználó az e-könyveit már nem tudja olvasni, példának okán amennyiben a DRM-technológia mögött álló cég vagy webáruház megszűnik.

⁴⁵ Tószegi: i. m. (37).

⁴⁶ Nagy: i. m. (39), p. 328.

A jogvédett művek tulajdonságait, a felhasználásra vonatkozó szabályokat, valamint a felhasználással kapcsolatos műveleteket a *leíró nyelvek* írják le. Aktív és passzív leíró nyelveket különböztetünk meg. Míg az *aktív leíró nyelv* képes arra, hogy a védett mű felhasználását lehetővé tegye a jogosultságtól függően, addig erre a *passzív leíró nyelv* nem alkalmas. Aktív DRM-alkalmazások között említendő az *Open Digital Rights Language (ODRL)*, valamint az *Extensible Rights Markup Language (XRML)*. Míg az előbbi egy olyan nyílt forráskódú szabvány, amelyet gyakorta használnak wifihálózatokon, illetve az oktatási és akadémiai szférában, addig az utóbbit főleg az elektronikus kereskedelem céljára fejlesztették ki abból a célból, hogy szabályozza a digitális állományok másolatát és a részleges vagy időleges felhasználási feltételeket. Továbbá le lehet írni vele az adott tartalomhoz fűződő jogokat, felhasználási feltételeket és a költségeket.⁴⁷ A passzív eszközök közé tartozik a *Metadata Encording and Transport Standard (METS)*, amelyet a *Library of Congress* fejlesztett ki. A digitális könyvtárak részére fontos leíró, adminisztratív és szerkezeti metaadatok közzétételére, valamint kezelésére XML-sémát alkalmaz.⁴⁸

4.3. A DRM hátrányai

Amellett, hogy a DRM-rendszer a szerzői jogokat tiszteletben tartó fogyasztók jogait némileg korlátozza, a kiadók számára sem nyújt megfelelő védelmet, ugyanis a DRM-eltávolító programoknak is újabb és újabb verziója jelenik meg. Kijelenthető, hogy szakértők szerint jelenleg nem létezik olyan DRM-megoldás, amely képes lenne megakadályozni az e-könyvek illegális terjesztését, mivel mindegyiknek van sebezhető pontja. Még ha létre is lehetne hozni egy olyan technológiát, amelynek következtében feltörhetetlenné válna a titkosítás, abban az esetben is számolni kellene a másolásvédelmi eljárások elháríthatatlan sebezhetőségével, ugyanis a jelenlegi megoldások közel sem képesek visszaszorítani a kalózmásolatok számát. Tekintettel arra, hogy az elektronikus formátumú műveknek érzékelhetőnek kell lenniük az emberi érzékszervek számára, úgy azokat digitális formában újra rögzíteni lehet, ami bár a minőség romlásával jár, mégis ez napjainkban többnyire elhanyagolható, és a különbség sok esetben aligha érzékelhető.

Már az *eEurope 2002 akcióterv* keretében az Európai Unió Bizottsága felhívta arra a figyelmet, hogy a digitális tartalmak jogszerű felhasználását megnehezíti az a tény, hogy a digitális jogkezelő rendszerek nem kompatibilisek egymással. Továbbá aggodalmát fejezte ki, hogy rengeteg olyan információt összegyűjtenek a használókról többnyire azok tudta nélkül, ami a használók szokásainak indokolatlan megfigyelését alapozza meg, és ez súlyos beavatkozást jelenthet a magánéletébe.

⁴⁷ Tószegi: i. m. (37).

⁴⁸ Tószegi: i. m. (37).

2005-ben a téma érzékenységre tekintettel szintén kifejezte az aggodalmát az Európai Unió az *eEurope 2005 akcióterv* keretében. Egész pontosan az adatvédelmi és adatbiztonsági tanácsadó testülete kifogásolta, hogy az egyre fejlődő digitális jogkezelési technikák, főként a digitális vízjelek visszaélésekre egyaránt alkalmasak lehetnek. E technológiával ugyanis a szolgáltatók a szerzői jogok elektronikus kezelésére szolgáló rendszerek alkalmazásával nyomom követhetik, illetve rögzíthetik a használók érdeklődését, ízlésüket, valamint vásárlási szokásaikat, amelyeket a használók megfigyelésére is lehet alkalmazni, ezzel tisztességtelen versenylőnyre szert téve a piacon.⁴⁹

Kétségtelenül a DRM egyik jelentős hátránya, hogy bár a szerzői jog védelmében lép fel, de a digitális teljesítmény felhasználása esetén alkalmazható a szerzői jogi védelmen túlmutató célokra is. Nem beszélve arról, hogy mind legális, mind illegális felhasználások kapcsán ugyanazt a szabályrendszert alkalmazzák, ami számtalan esetben egyet jelent a használók jogos érdekeinek, valamint magánszférájuk megsértésével. Ha egy DRM-technológia nem hivatott betölteni a rendeltetését, akkor a használata is kérdésessé válik.

Végül, egyet kell érteni Nagy Andor álláspontjával, miszerint „a kiadókra esetlegesen káros hatással bíró illegális e-könyv letöltések visszaszorítása nem a DRM-technológiák alkalmazásával, hanem a versenyképes legális források előállításával érhető el.”⁵⁰

5. KORLÁTOZOTTAN IGÉNYBE VEHETŐ SZOLGÁLTATÁSRA FIZETÜNK ELŐ VAGY DOLGOT VÁSÁRLUNK? – AZ ELEKTRONIKUS KÖNYVEK JOGI MEGÍTÉLÉSÉNEK TOVÁBBI KÉRDÉSEI

A *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.)* 5:14. §-a a dolgot birtokba vehető testi tárgyként definiálja, így értelemszerűen a címben feltett kérdés a nyomtatott könyv kapcsán fel sem merül. A papíralapú könyvet ugyanis fizikai formájában kézben tarthatjuk, bárhol bármikor olvashatjuk, továbbá saját döntésünk alapján kölcsön is adhatjuk bárkinek, vagy akár szabad belátásunk szerint el is idegeníthetjük. Arról nem is beszélve, hogy míg e-könyv vásárlása esetén egyes esetekben elkerülhetetlen a technikai részletekkel való foglalkozás, papíralapú könyv esetében ilyenről szó sincs. Természetesen ez is csupán akkor merülhet fel, ha online tartalmat kíván letölteni az olvasó, ugyanis a különböző formátumok közül kell kiválasztania az e-olvasójával kompatibilis dokumentumot. Bár ez sem jelent minden esetben problémát, mivel az e-olvasók a leggyakoribb formátumokat (epub, azw, mobi stb.) többnyire eleve kezelik.⁵¹

Választ keresve a címben feltett kérdésre, célszerű az e-könyvek kapcsán különbséget tenni a DRM-védelemmel ellátott, illetve a DRM-védelem nélküli e-könyvek között. Míg a

⁴⁹ Jo Best: EU steps into digital rights debate (2005. február 8.). Elérhető: <https://www.zdnet.com/article/eu-steps-into-digital-rights-debate/>.

⁵⁰ Nagy: i. m. (39), p. 337.

⁵¹ Kerekes: i. m. (16), p. 89.

DRM-védelemmel ellátott e-könyv vásárlása esetén a forgalmazó saját alkalmazásával van lehetőségünk a védett fájl megnyitni korlátozott számú eszközön és egyéb, a szolgáltató által beépített korlátozások mellett, addig az ilyen védelemben nem részesülő e-könyvek esetében más a helyzet. A DRM esetében így a szolgáltató választása szerint egy olyan hozzáférést kaphatunk, ami szinte teljes egészében megfelel a fizikai könyvek tulajdonságainak, ugyanakkor egyes cselekmények, amelyek normál könyv esetében mindennaposak, nem tehetőek meg a korlátozás okán. Ugyanakkor a DRM-védelem hiánya esetében önmagában nem emberi uralom alá hajtható testi tárgyról beszélünk, mégis a letöltéssel és átmásolással az adathordozón tárhelyet foglal a dokumentum, tehát kiterjedése van, még ha nem is a köznapi, fizikai értelemben. Emiatt felmerül a kérdés, hogy miként kezelhető birtokba vehető „tárgyként”, főként ha figyelembe vesszük, hogy egyes technológiai eszközökkel bármikor használható. A DRM-rendszerrel védett e-könyvet nem adhatjuk kölcsön másnak, valamint nem konvertálhatjuk át a fájl egy másik tetszőleges formátumba, ennek értelmében korlátozott a rendelkezési jogunk. Így felvetődik a kérdés, hogy a DRM-védelemmel ellátott e-könyv vásárlása esetén szolgáltatásra fizetünk elő, vagy dolgot vásárlunk?⁵²

A fentiek értelmében számos fogyasztó érezheti úgy, hogy sokkal inkább egy korlátozottan igénybe vehető szolgáltatásra fizetett elő, mintsem dolgot vásárolt, főként a dologgal való rendelkezési jogosultság talán legszembetűnőbb elemeinek, a birtoklás és használat átengedésének hiányában. Ebből kifolyólag szükséges volna a fogyasztók irányába részletekbe menő tájékoztatási kötelezettséget előírni, egész pontosan akként, hogy előzetesen, az adásvételi szerződés megkötése előtt tájékoztassák őket, hogy az adott e-könyvet ellátták-e DRM-védelemmel, és ha igen, akkor pontosan milyen formában. Ennek valódi jelentősége abban rejlik, hogy a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződések részletes szabályairól szóló 45/2014. (II. 26.) kormányrendelet 29. § (1) bekezdés *m*) pontja szerint a fogyasztó nem gyakorolhatja az elállási jogát a nem tárgyi adathordozón nyújtott digitális adattartalom tekintetében [amely ugyanezen kormányrendelet 20. § (1) bekezdése alapján a kézzelfogható termékek online vásárlása esetén is megilletné], ha a vállalkozás a fogyasztó kifejezett, előzetes beleegyezésével kezdte meg a teljesítést, valamint a fogyasztó e beleegyezésével egyidejűleg nyilatkozott annak tudomásul vételéről, hogy a teljesítés megkezdését követően elveszíti az elállási jogát. Az internetes vásárlásnak márpedig feltétele a nyilatkozati jelölőnégyzet kipipálása, amely gyakran az erre vonatkozó információt az apróbetűs részbe vagy az ÁSZF-re utalással bújtatja el.⁵³

Vásárlás előtt a fogyasztónak arra is ügyelnie kell, hogy milyen boltokból kíván e-könyvet vásárolni, ugyanis a megfelelő körülméntek hiánya is megalapozhatja a további problémákat. Bizonyos e-könyv-olvasók csak meghatározott formátumokat támogatnak, így az egyik legnépszerűbb Kindle elsősorban saját, azw formátumát. *Kerekes Pál* példaként említi, hogy

⁵² *Dr. Rostás Péter: Az e-könyvek és a digitális jogkezelés* (2019. március 5.). Elérhető: <https://blogs.dlapiper.com/advocatus/2019/03/az-e-konyvek-es-a-digitalis-jogkezezes/>.

⁵³ *Rostás: i. m.* (52).

ha Barnes & Noble Nook e-olvasónk van, akkor nem tudunk vásárolni az Amazontól, amely a Kindle-t támogatva más formátumú e-könyveket árusít.⁵⁴

A témához kapcsolódóan érdemes röviden ismertetni egy egészen újkeletű tendenciát, amelyre a második fejezetben már utaltunk, mégpedig az e-könyvek kölcsönzését, amely számos nyelvterületen a közkönyvtárak szolgáltatási kínálatának részévé vált. Számos országban már lehetőség van e szolgáltatás igénybevételére, mint például az Amerikai Egyesült Államokban, azonban hazánkban az e-könyvek kölcsönzésére irányuló gyakorlat kialakítása még kezdetlegesnek tekinthető.⁵⁵ Az elektronikus szövegművek könyvtári kölcsönzésére többféle megoldás létezik. Egyik ilyen megoldás lényege, hogy a könyvkiadó és a könyvtár mellett megjelenik egy újabb szereplő, a könyvtári e-könyv-szolgáltató, aki megvásárolja a könyv licencét a könyvtár informatikai közreműködése nélkül, majd szolgáltatja azt az olvasónak. Ilyenkor az olvasó a kölcsönzési idő tartamára letöltheti a könyvet saját eszközére, amihez csak korlátozott idejű olvasási jogosultságot kap. Tehát a könyv nem kerül az olvasó birtokába, csupán jogosultságot ad neki, hogy meghatározott ideig hozzáférjen a tetszőleges műhöz. A *Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetségének*⁵⁶ egy 2012-es, majd ezt kiegészítő 2014-es, e-kölcsönzésekről szóló háttér tanulmánya szerint a könyvtár vagy csomaglicencet vásárol, vagy egyenkénti használat után fizet a könyvtári e-könyv-szolgáltatónak.⁵⁷ E szolgáltatás jellemzője, hogy a lejáratkor nem kell visszavinni a könyvet, ugyanis a mű olvashatósága ebben az időpillanatban megszűnik. Kizárólag a könyvtár beiratkozott olvasója, illetve a könyvtár adott körzetében lakók vehetnek részt az e-könyvek kölcsönzésében, akárcsak a hagyományos könyvek esetében.⁵⁸

Fontos megemlíteni az elektronikus kölcsönzés kapcsán az *Európai Unió Bírósága elé került C-174-15. számú ügyet*, amely azzal kapcsolatban hozott ítéletet, hogy a haszonkölcsönzés fogalma alá érthetjük-e az elektronikus kölcsönzés esetét is. Ráadásul több tagállamban is vita tárgyát képezte, hogy az elektronikus kölcsönzés nyilvános haszonkölcsönzésnek vagy nyilvánosságához közvetítésnek minősül. *Maciej Szpunar* főtanácsnok véleményében hangsúlyozta, hogy minden könyvtípusra egyformán kell értelmezni az elektronikus kölcsönzésre vonatkozó szabályokat, továbbá véleménye szerint az elektronikus könyvek haszonkölcsönzése meghatározott feltételek teljesítése esetében a hagyományos könyvek haszonkölcsönzésének a modern, a technológia fejlődéséhez igazított változata. A főtanácsnoki véleményt követve az ítélet úgy rendelkezett, hogy „a 2006/115/EK irányelv szerinti 'haszonkölcsönzés' fogalma kiterjed valamely könyv digitális formájú többszörözött példányá-

⁵⁴ Kerekes: i. m. (16), p. 93.

⁵⁵ Kerekes Pál: Könyvtári E-book: Kölcsönzés és/vagy terjesztés? Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtári- és információtudományi tanulmányok 2016. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. Budapest, 2017, p. 161.

⁵⁶ The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).

⁵⁷ Sándor Eszter Anita: Az e-könyvek és az e-kölcsönzés megítélése (2017. május 18.). Elérhető: <https://arshoni.hu/az-e-konyvek-es-az-e-kolcsonzes-megitelese/>.

⁵⁸ Kerekes: i. m. (55), p. 166.

nak haszonkölcsönzésére, amennyiben e haszonkölcsönzésre úgy kerül sor, hogy az említett példányt valamely közkönyvtár szerverén helyezik el, és lehetővé teszik a felhasználó számára annak a saját számítógépén, letöltés útján történő többszörözését azzal a feltétellel, hogy a haszonkölcsönzés időtartama alatt e felhasználó csak egy példányt tölthet le, és hogy ezen időszak leteltét követően már nem használhatja fel az általa letöltött példányt”. Mindebből kifolyólag az uniós joggal nem tekinti ellentétesnek az olyan belső jogi szabályozást, amely haszonkölcsönzés keretében engedi az e-könyveknek a nyomtatott könyvek kölcsönzésével analóg módon történő kölcsönzését.

Végül érdemes említést tenni az e-könyv-kölcsönzés egy igazán sajátos formájáról, amelynek kivitelezése az Amazonhoz köthető. E szolgáltatás a szerzői jogi szerződések alapján kizárólag az Amerikai Egyesült Államokban, valamint azokban az országokban érhető el, amelyekre kiterjed a „Lend me” szerződés. E konstrukció alapján az Amazontól vásárolt könyvek tekintetében mind a Kindle-tulajdonosok, mind az említett weboldalon regisztráltak élhetnek kölcsönzési lehetőséggel. Tehát egy adott felhasználó, aki az Amazontól vásárolt könyvet, egy másik felhasználónak (aki szintén regisztrált az Amazon rendszerében) kölcsönadhatja évente meghatározott számban, általában 2-3 alkalommal. Amennyiben a felhasználó a könyvet kölcsönadja, a művet saját e-olvasóján nem tudja olvasni.⁵⁹ Hazánkban e struktúra nem alakult ki, sőt az e-könyv kölcsönzés helyett a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) és a Digitális Irodalmi Akadémia (DIA) az ingyenesség tendenciáját érvényesítve költségmentesen szolgáltatja a klasszikus magyar irodalmat, valamint a kortárs irodalmat. Bár ez esetben is mind a MEK, mind a DIA honlapja szerint a védett művek kitétele a szerzők engedélyén alapul, sőt utóbbi mindezért még felhasználási díjat is fizet az érintett jogosultaknak.

6. A SZERZŐI JOGI JOGSÉRTÉSEK FŐBB VONÁSAI, VALAMINT A SZERZŐI JOGI VISSZAÉLÉSEK AZ ELEKTRONIKUS KÖNYVEK TEKINTETÉBEN

6.1. Bevezetés

Az e-könyvekkel kapcsolatban a leggyakrabban előforduló szerzői jogi jogsértés feltehetően az, hogy felteszik azokat egy fájlmeosztó oldalra, ahonnan pillanatok alatt bárki letöltheti bármiféle jogdíj megfizetése vagy érvényes jogosultság nélkül. Nyilvánvaló, hogy e szerzői jogi jogsértések megakadályozása érdekében fejlesztették ki az előző fejezetben tárgyalt DRM-technológiákat. Az elektronikus könyvek könnyebben többszörözhetőek formátumuk miatt, mint a hagyományos, papíralapú kiadványok. Evidens, hogy e tulajdonságuk az olvasók számára kedvezőnek bizonyul, ám a szerzők számára aggodalmat okoz. Ennek

⁵⁹ Kerekes: i. m. (55), p. 166.

következtében számos szerző nem kíván részt venni az e-könyvek terjesztésében, vagy ha részt is vesz, akkor késleltetve teszi művét elektronikusan elérhetővé.

A *kalózmétafora* nem jogtudományi fogalom, mégis előszeretettel alkalmazzák a szerzői jogi jogsértőkre. Nem tekinthető a modern kor találmányának, ugyanis gyökerei az első szerzői jogi törvény megjelenéséig visszanyúlnak, és a nemzetközi jogirodalomban is régóta jelen van. E fogalom alatt érthetők azok a személyek, akik a szerzői művet a szerző vagy más szerzői jogi jogosult engedélye nélkül, személyhez fűződő, illetve vagyoni jogait sértve a szerzői jogi törvény hatálya alá eső módon felhasználják.⁶⁰ Az e-könyvek kalózpiaca esetében ezek közül elsősorban nyilván a többszörözés és a nyilvánosságához közvetítés játszik komoly szerepet. Napjaink internetes copyrightkalózáiról elmondható, hogy nem a profitmotivált kiadói csoportba tartoznak, hanem a fogyasztók közül verbuválódnak.⁶¹ A 21. században a fogyasztók rohamosan jelentek meg a kulturális termelés és elosztás integrált folyamataiban, így képessé váltak a kulturális javak digitális verzióinak elkészítésére.⁶²

De vajon miként ítéljük meg azokat a fájlcsereelőket, akik otthon, a privátszféra védelmében, haszonszerzési cél nélkül másolnak? A 20. századtól kezdve az európai szerzői jogi szabályok úgy rendelkeztek, hogy a szerzői jogi védelem ott ér véget, ahol a privát sféra elkezdődik.⁶³ Ennek értelmében a magáncélú felhasználás kívül esett a szerzői jogok körén, ugyanis a fájlcsereelőrendszereket használó magánszemélyek a privátszféra védelmében másolnak, valamint a haszonszerzési célzat egyáltalán nem motiválja az ilyen irányú tevékenységüket. Mégis problémát jelent, hogy zero költséggel végtelen mennyiségű másolatot készíthetnek, ami negatív hatással van a kulturális javak piacának egészére. Továbbá maguk az oldalak, amelyek a fájlcsereelő hálózatot működtetik, többnyire az oldalon megjelenő reklámokra építve bevételszerzésre törekednek a fájlcsereelés infrastruktúrájának biztosításán felül. Természetesen valamennyi állam eltérő szabályozást alkotott az otthoni másolatkészítés terén, azonban fontos megemlíteni az 1955-ös németországi *Grundig Reporter-estet*, az 1964-es *Personalause-estet*, valamint az 1984-es *Betamax-estet*, amelyek kimondták, hogy szerzői jogi eszközökkel lehetetlen megállítani az otthoni másolatok készítését lehetővé tevő technológiák forgalmazását, illetve használatát. A megoldás kizárólag e jelenség térnyerésével kiépült kompenzációs rendszerben keresendő, amely az otthoni másolatkészítésért cserébe a jogosultnak jogdíjat biztosít.⁶⁴

Tekintsük át elsőként röviden a szerzői jogi jogsértések rendszerét, külön kitérve főbb vonalakban a polgári úton való jogérvényesítésre, valamint a büntetőjogi szankciórendszerre, végül egy jogeseten keresztül a jogérvényesítés kiemelt fontosságára.

⁶⁰ Walsh Máté Gergely: Kalózkodás a tudományos könyv- és folyóiratkiadás világában. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 13. (123.) évf. 6. sz., 2018. december, p. 79.

⁶¹ Bodó Balázs: A szerzői jog kalózái. Typotex Kiadó, Budapest, 2011, p. 42.

⁶² Bodó: i. m. (61), p. 153.

⁶³ Bodó: i. m. (61), p. 153.

⁶⁴ Bodó: i. m. (61), p. 154.

6.2. A szerzői jogi jogérvényesítés feltételei

A jogalkotó a szerzői jogok meghatározásán túlmenően biztosítja a szerzői jogi jogsértés esetére a hatékony polgári jogi, míg súlyosabb esetekben a szabálysértési és büntetőjogi, valamint a határon átnyúló kereskedelem esetében a vámjogi eszközöket is. A szerzői jogi jogsértésről elmondható, hogy valamennyi műtípussal, valamint teljesítménytípussal kapcsolatban megvalósulhat, továbbá a jogsértés éppúgy eredményezhet csekély hátrányt, mint hatalmas összegű kárt. Bár az Sztj. nem határozza meg definícióban a szerzői jogi jogsértés fogalmát, a törvényből levezethető, hogy a vizsgált magatartás szerzői jogi védelem alatt álló művet vagy kapcsolódó jogi védelem alatt álló teljesítmény érintő vagyoni jogsértés vagy személyhez fűződő jogsértés lehet. Amennyiben a vagyoni jogokat érintő szerzői jogilag releváns felhasználás történik, vagyoni jogsértést állapíthatunk meg. Ez alatt azt értjük, hogy a magatartás tanúsításához az adott személy nem kért engedélyt a felhasználótól, vagy kért, de túllépett azon, illetve a magatartás nem esik a felhasználó által vélelmezett szabad felhasználás hatálya alá. Személyhez fűződő jogsértés esetén az adott magatartás a szerzőnek vagy más jogosultnak a művel vagy más védett teljesítménnyel kapcsolatban fennálló, valamely törvényben meghatározott, személyhez fűződő jogát sérti. Ilyen lehet például a mű integritásának vagy a szerző névfeltüntetési jogának sérelme.

A jogérvényesítéssel kapcsolatban a legfontosabb annak a kérdésnek a tisztázása, hogy az adott szellemi alkotás kimeríti-e a szerzői mű fogalmát, vagyis rendelkezik-e egyéni, eredeti jelleggel. Abban az esetben, ha a vizsgálat tárgyát képező mű nem rendelkezik az előbb említett tulajdonságokkal, nem tekinthető szerzői műnek, így értelemszerűen rá nézve szerzői jogi jogsértés sem követhető el. Továbbá a műnek a felhasználás időpontjában védelem alatt kell állnia, azaz a védelmi időnek vele kapcsolatosan még fenn kell állnia. Közkincsbe tartozó művek felhasználását a szerzői jog nem akadályozza. A hatályos jog szerint védelmet élvez valamennyi szerzői mű, amely először Magyarországon került nyilvánosságra, továbbá az a mű is, amely először külföldön került nyilvánosságra, amennyiben a szerző magyar állampolgár, vagy ha a szerzőt védelem illeti nemzetközi egyezmény, illetőleg viszonyosság alapján. A védelmi időt befolyásolhatja, hogy a művet az Európai Unió kívüli, vagy európai uniós tagállamban hozták először nyilvánosságra.⁶⁵

6.3. Polgári jogi igények

A polgári jogi igényérvényesítésre a szerzői jogi jogosult döntése alapján kerülhet sor. A személyhez fűződő jogok érvényesítése csak személyesen, míg a vagyoni jogok érvényesítése bármely jogosult által történhet, figyelemmel a hatályos törvényi rendelkezésekre és a felek között fennálló szerződéses viszonyokra. Abban az esetben, ha valaki a művet felhasználja,

⁶⁵ *Legeza: i. m. (34), a fejezetet írta Grad-Gyenge Anikó, p. 247.*

a személyhez fűződő jogok megsértésével szemben a felhasználó is felléphet, amennyiben ehhez a jogosult kifejezetten hozzájárult.⁶⁶ A vagyoni jogok érvényesítése esetén azonban a művet felhasználó szélesebb körű jogosítványokkal rendelkezik, ugyanis az ő tevékenységét szükségszerűen érinti az általa gyakorolt vagyoni jog más általi megsértése. Ugyanakkor a felek szerződéses viszonya itt is irányadó, hiszen az Sztj. felhasználási szerződésekre vonatkozó szabályainak nagy részétől a felek egyező akarattal eltérhetnek.

A kizárólagos felhasználási engedéllyel bíró felhasználó a szerző vagyoni jogainak megsértése esetén felszólíthatja a szerzőt, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket a jogsértés abbahagyása iránt. Amennyiben a szerző a felhívástól számított harminc napon belül nem intézkedik, a jogsértés miatt a felhasználó a saját nevében felléphet.⁶⁷ Ez különösen fontos lehet az e-könyvek esetében, hiszen a felhasználási szerződés speciális altípusa a kiadói szerződés, amely főszabály szerint kizárólagos jogot ad a kiadóknak. Az a felhasználó, aki a szerzőtől nem kizárólagos felhasználási engedélyt kapott, akkor léphet fel a jogsértés ellen, ha erre kifejezetten jogot szerzett a felhasználási szerződésben.⁶⁸ Több alkotó esetén, ha a hozzájárulásai olyan módon egyesülnek, hogy azok önállóan nem használhatók fel, bármelyik szerzőtárs önállóan is felléphet a szerzői jogi jogsértés ellen, ugyanis a szerzői joguk közös.⁶⁹ Amennyiben több jogsértő együttes cselekménye valósítja meg a jogsértést, a Ptk. általános szabályai szerint ők egyetemlegesen felelnek a jogsértésért, illetve köztük felrőhatóságuk, ha ez nem bizonyítható, közrehatásuk arányában kerül megosztásra a felelősség. Amennyiben egyik sem állapítható meg, egyenlő mértékben felelnek a jogsértésért. E szabály alól kivételt képez, amikor a jogsértők egymás után, egymástól elváló, több jogsértést valósítanak meg, példának okáért, ha az egyik jogsértő többszöröz, míg a másik terjeszt. Ebben az esetben egymástól függetlenül kell értékelni jogsértő cselekményeiket.

Mint tudjuk, sem a szerzői műnek, sem az egyéb teljesítmények védelmének nem feltétele a nyilvántartásba vétel, mégis célszerűnek bizonyul, ha a szerző a *Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalától* kéri művének az önkéntes nyilvántartásba vételét, ugyanis az ellenkező bizonyításáig vélelmet biztosít, miszerint az érintett személy tekintendő szerzőnek. Arról nem is beszélve, hogy e vélelem egyben a polgári peres eljárás lefolytatását is könnyítő eszköz.

Az Sztj. 94. §-a tartalmazza azokat a polgári jogi igényeket, amelyek a szerzői jogok megsértése esetében érvényesíthetők. Ezek a következők: a jogsértés bírósági megállapítása; nyilatkozattal vagy más megfelelő módon a jogsértőtől való elégtétel kérése; a határozatnak a jogsértő költségére történő nyilvánosságra hozatala; jogsértés abbahagyása és a jogsértéstől való eltiltásra vonatkozó igény; a jogsértést megelőző állapot visszaállása vagy a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítése. Mint látható, ezek nagymértékben összecsengenek az általános polgári jogi szankciókkal, mintegy azokat kiegészítve. Az Sztj. háttérabályaként

⁶⁶ Sztj. 15. §.

⁶⁷ Sztj. 98. § (1) bekezdés.

⁶⁸ Sztj. 98. § (2) bekezdés.

⁶⁹ Sztj. 5. § (1) bekezdés.

továbbá a Ptk. is alkalmazandó. Fontos jogérvényesítési eszköz, hogy a jogosult a jogsértőtől követelheti, hogy szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, továbbá a teljesítésben résztvevőkről, illetve a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról. A jogosult az adatszolgáltatási igényt azzal a személlyel szemben is érvényesítheti, aki kereskedelmi mértékben birtokolta a jogsértéssel érintett dolgokat; kereskedelmi mértékben vette igénybe a jogsértéssel érintett szolgáltatásokat; kereskedelmi mértékben nyújtott szolgáltatást a jogsértés elkövetéséhez vagy az előzőekben meghatározott személyek állítása szerint közreműködött a jogsértéssel érintett dolgok előállításában és terjesztésében, illetőleg a jogsértéssel érintett szolgáltatások nyújtásában. Ezeknek az utóbbi szankcióknak nyilván elsősorban a fizikai példányok kereskedelme esetében lehet szerepe, hiszen teljes disztribúciós, gazdasági kapcsolatra épülő láncolatok ritkán épülnek elektronikus kalózpéldányok értékesítésére, ott inkább a fájlcsere-lőknek lehet kiemelt szerepük. Az előzőekben ismertetett igények tekintetében irreleváns, hogy a jogsértő úgy járt-e el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható, ugyanis ettől függetlenül is lehet azokat érvényesíteni, mivel ún. objektív, felróhatóságtól független igényeknek tekinthetők. A szerződésen kívüli jogsértésért azonban a jogsértő kizárólag felróhatóság esetén felel.

A sérelemdíj, amelynek az egyetlen feltétele, hogy a jogsértés vagyoni sérelmet ne okozzon, kifejezetten a személyiségi jogok sérelmét szankcionálja a Ptk. szerint, így szerzői jogi jogsértés esetében is csak valamely személyhez fűződő jog megsértése esetén illeti meg a jogosultat.

6.4. Büntetőjogi szankciórendszer

A szerzői jogok súlyosabb megsértése esetében a jogalkotó büntetőjogi szankciókkal sújtja az elkövetőt. Természetesen ez nem zárja ki azt, hogy a sértett a büntetőeljárás megkezdését követően érvényesítse polgári jogi igényeit is. A Btk.-ban szereplő szerzői jogi jogsértésekhez kapcsolódó tényállások kerettényállásoknak tekinthetők, azaz a törvény rendelkezéseit a szerzői jogi szabályok töltik ki tartalommal. A szerzői jogot érintő bűncselekmények esetében többnyire – az egyes, a vámhatósági eljárásokkal összefüggésben indított eljárásokat leszámítva – hivatalból köteles lefolytatni az eljárást az illetékes szerv. Az eljárás indulhat hivatalból és feljelentésre is. A büntetőeljárás szakaszai tekintetében elmondható, hogy a *büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.)* 34. § (1) bekezdésének c) pontja szerint a nyomozati szakaszért a NAV felel, míg figyelembe véve a Be. 20. § (1) bekezdését a járásbíróóság az első fokon eljárni jogosult bíróság, kivéve a Btk. 385. § (4) bekezdés c) pontja szerinti szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, illetve a Btk. 388. § (3) bekezdés c) pontja szerinti iparjogvédelmi jogok megsértése esetén, ugyanis ezekben az esetekben első fokon az illetékes törvényszék jogosult eljárni.

Kiemelendő deliktum a *bitorlás* tényállása, amelynek elkövetési tárgya a sértett szellemi alkotása, illetve a szellemi alkotáson fennálló kizárólagos, vagyoni és személyhez fűződő jogok. A bűncselekmény bármely jogosult sérelmére elkövethető, ahol a jogosult fogalmának tartalmát a szerzői jogi törvény rendelkezései adják. Természetesen a védelmi idő e tekintetben is releváns, mivel ha valaki egy már nem védett alkotást hasznosít, e cselekményével nem követ el bitorlást, hiszen nem alkalmas a tárgy erre, minthogy már nem áll védelem alatt. Amennyiben más szerzői alkotását sajátjaként tünteti fel a védelmi idő lejártát követően, akkor is legfeljebb más jogterületen, így a személyiségi jogok védelme vagy a tisztességtelen piaci magatartás körében lehet legfeljebb fellépni. A bűncselekmény két elkövetési magatartással valósítható meg. Egyfelől más szellemi alkotásának sajátjaként való feltüntetésével, másfelől a bitorlás elkövethető úgy is, hogy a mű hasznosítását attól teszik függővé, hogy annak díjából, a haszonból vagy nyereségből az elkövetőt részesítsék, továbbá hogy jogosultként tüntessék fel, mégpedig úgy, hogy az elkövető a gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörével, tiszttségével vagy tagságával él vissza. Utóbbi elkövetési magatartás visszaélő, zsaroló jellegű, mivel az elkövető döntési pozícióját felhasználva követeli ki az anyagi juttatást, ezáltal konkrét cselekvésre készíti az alkotót. Ehhez a fordulathoz elkövetési mód is kötődik, mégpedig a munkakörrel, tisztességgel, tagsággal történő visszaélés. Mivel a visszaélés tartalmát tekintve fenyegetés, így a bűncselekmény e fordulata a magatartás tanúsításával válik befejezetté. A bitorlás első fordulata eredményt határoz meg, a bekövetkező vagyoni hátrányt, amely magában foglalja a tényleges kárt, valamint az elmaradt vagyoni előnyt. Irreleváns azonban a vagyoni hátrány nagysága, ugyanis e fordulat az eredmény bekövetkezésével befejezett lesz. Jól láthattuk, hogy míg a bitorlás első fordulatának alanya bárki lehet, addig a második fordulat speciális alanyt feltételez, tehát csak olyan személy lehet, akinek a gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörénél, tiszttségénél vagy tagságánál fogva kötelezettsége a szellemi alkotásokkal kapcsolatos ügyintézés.

A Btk. 385. §-a büntetni rendeli *a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését*: „Aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” E bűncselekmény védett jogi tárgya a szerzői jogi védelem alá tartozó alkotásokhoz fűződő vagyoni jogok. A törvényi tényállás tekintetében háttérjogszabályként szolgál az Szjt. Szerzői jogi védelem alatt állnak az irodalmi, tudományos, illetve a művészeti alkotások. A bűncselekmény elkövetési tárgya mindazon dolog, produktum, amelyben a szerző vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogokban megjelenő teljesítmény megtestesül. Míg a szerzői jog az egyéni, eredeti alkotásokra vonatkozó jogokat tartalmazza, addig a szerzői joghoz kapcsolódó jogok az előadóművészeket, a hangfelvételgyártókat, a rádiós, televíziós, valamint a filmgyártó szervezeteket megillető jogok. A szerzői jog tehát az eredeti alkotással, míg a szomszédos jog annak közzétételével, a nyilvánosság részére történő közvetítéssel kapcsolatban értelmezhető. A bűncselekmény az elkövetési tárgyak körét az Szjt. 1. § (2) bekezdésével határozza meg. A bűncselekménynek

két elkövetési magatartása van, a szerző vagy a szerzői joghoz kapcsolódó szomszédos jogok megsértése és az üreshordozó-díj, illetve a repográfiai díj megfizetésének az elmulasztása. Az első fordulat tipikusan a felhasználással valósul meg. Itt az e-könyvek szempontjából elsősorban a fent tárgyalt egyes vagyoni jogokra érdemes gondolni, mint a többszörözés, a terjesztés és a nyilvánossághoz közvetítés. Mivel bármely szerzői vagyoni jog engedély nélküli gyakorlása kimerítheti a tényállást, így e bűncselekmény elkövetési tárgya sem mindig valamilyen fizikai dolog, amelyben a teljesítmény megtestesül, hanem lehet akár egy világhálón elérhetővé tett védett tartalom, egy műsor vagy akár egy előadás is. Az elkövetési magatartása valamely jognak a jogosulttól származó vagy a törvény alapján biztosított engedély nélküli vagy a megadott engedély kereteit meghaladó gyakorlása. Itt emelhető ki a szabad felhasználás intézménye. A szabad felhasználás esetében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye sem szükséges. Az Szt. 33. § (1) bekezdése alapján kizárólag a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon. Bár a szabad felhasználás mint a vagyoni jogok gyakorlása általi kivétel bűncselekményt fogalmilag nem valósíthat meg, ennek ellenére fontos kiemelni, hogy amennyiben a szabad felhasználás valamely Szt. szerinti feltétele nem valósul meg, akkor fogalmilag elképzelhető a deliktum megvalósulása. Ugyanakkor kijelenthető, hogy a bűncselekmények a társadalmi súlyosságuk okán büntetendők, így nehezen hihető, hogy valamely személy úgy gondolja, hogy a szabad felhasználásnak eleget tesz, miközben mégis megvalósítja az említett tényállást. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a szabad felhasználásnak minden esetben meg kell felelnie a háromlépcsős tesztnek, amelynek egyik eleme, hogy nem károsíthatja a felhasználás a szerző jogos érdekeit. Továbbá a szabad felhasználást megvalósító személynek minden egyes esetben olyan tudattal kell rendelkeznie, hogy a konkrét listázott felhasználás feltételeit teljesíti, beleértve a háromlépcsős tesztet, ugyanis ellenkező esetben nem minősülne szabad felhasználásnak. Tekintettel arra, hogy e bűncselekmény szándékosan valósítható meg, és eleme a vagyoni hátrány okozása, míg a háromlépcsős tesztnek a szerző jogos érdekeinek károsításától való tartózkodás, nehezen képzelhető el olyan eset, ahol szabad felhasználást kíván a személy megvalósítani, de közben a büntető tényállás minden elemét kimeríti. Fontos megemlíteni továbbá a szabad felhasználások alá eső, az Szt. 35. §-ában meghatározott magáncélú másolást. Ehhez kapcsolódik az Szt. 20–21. §-ában szabályozott méltányos díjazás, ami a többszörözés vonatkozásában illeti meg a jogosultakat. A magáncélú másoláshoz kapcsolódó vagyoni jogok érvényesülését az biztosítja, hogy az üres kép- és hanghordozók forgalomba hozóinak a szerzői jogok közös kezelését végző szervezet által megállapított díjat kell megfizetni, amelyet a szervezet a törvényben meghatározott szabályok szerint oszt fel a jogosultaknak.

Az elkövetési magatartásokkal kapcsolatban számos esetben felmerülhet az *ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület* megkeresése a védelmet, valamint a fizetési kötelezettség teljesítését követően. A büntetési nemek az okozott vagyoni hátrány nagyságához igazodnak. A Btk. 462. §-a (2) bekezdésének *d*) pontja és *da*) alpontja szerint szabálysértés

valószínűleg meg, ha az üreshordozó-díjra, illetve reprográfiai díjra nézve százezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okoz az elkövető. A bűncselekmény alapesete csak akkor tekinthető befejezettnek, ha a tényleges vagyoni hátrány okozása megvalósult. A bűncselekményi tényállás e pontja jelenti többnyire a legnagyobb problémát a gyakorlatban, hiszen főleg az online elkövetett visszaélések esetében meglehetősen nehéz számszerűsíteni a vagyoni hátrányt egyes esetekben. E tényállás kiterjed azokra a jogokra is, amelyek a szerző számára díjigényt biztosítanak, ahol a díj megfizetésére kötelezett személy nem a tényleges felhasználó, hanem az Sztj. alapján egy köztes személy lenne, mint pl. a fent említett reprográfiai díj. Itt érdemes kitérni a 385. § (5) bekezdésébe foglalt mentesítő szabályra, mely szerint nem valósítja meg a bűncselekményt az, aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, amennyiben a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja. E kivétel, amely bár csak alapesetben nyújt mentesülést, célja abban keresendő, hogy a jogalkotó a büntetőjogilag üldözhető cselekmények köréből ki akarta zárni a magáncélra torrenthasználók tevékenységét. Tehát ha a torrentező a cselekményével nagyobb vagyoni hátrányt okoz, egészen pontosan ötszázezer forint és ötmillió forint közé esik az okozott vagyoni hátrány, büntetőjogi felelősségre vonása megalapozott lehet.⁷⁰ Ugyanakkor egy film vagy könyv illegális letöltése esetében a vagyoni kár megállapítása meglehetősen nehéz feladat.

6.5. Védelmet biztosító műszaki intézkedés kijátszása

Szükséges kitérni a műszaki intézkedések megkerülésével/kijátszásával szembeni védelemre, amelyet a Btk. 386. §-a szankcionál. Az Sztj. 95. § (3) bekezdése szerint műszaki intézkedés minden olyan eszköz, alkatrész, technológiai eljárás vagy módszer, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket rendeltetésszerű működése révén megelőzze, illetőleg megakadályozza. Nem tekinthető védelmet biztosító műszaki intézkedésnek az olyan műszaki megoldás, amely csak szerzői jogilag irreleváns cselekményeket tud megakadályozni. A bűncselekmény védett jogi tárgya a szerző vagy a szerzői joghoz kapcsolódó jogok teljes körű sérthetetlensége. Az Sztj. 95. § (1) bekezdése értelmében a szerzői jog megsértésének következményeit rendelik alkalmazni a műszaki intézkedés megsértése esetére, bár a műszaki intézkedés megkerülését/kijátszását megvalósító személy nem követ el automatikusan szerzői jogi jogsértést, ugyanis általában nem a műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz készítője, forgalmazója az, aki ténylegesen többszörözi, illetve terjeszti a műszaki intézkedéssel védett művet. A szerzői jog megsértésének következményeit kell alkalmazni azzal a személlyel szemben is, aki tudja vagy akinek az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy

⁷⁰ Grad-Gyenge: i. m. (65), p. 258.

a cselekmény célja a műszaki intézkedés megkerülése. Elkövetési magatartás alatt értendő a műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz, termék, berendezés vagy felszerelés készítése, előállítás, átadása, forgalomba hozatala, illetve rendszeres haszonszerzési célzatú értékesítése, a vele való kereskedés. Kivétel alá esnek a Sztj.-ben említett, reprográfival történő magáncélú másolások, az átvétel, az intézményi célú többszörözések, illetőleg a fogyatékkal élők hozzáférését segítő szabad felhasználások esetében a szabad felhasználás kedvezményezettje követelheti, hogy a műszaki intézkedések megkerülésével biztosított védelem ellenére a jogosult lehetővé tegye számára a szabad felhasználást, amennyiben a szabad felhasználás kedvezményezettje a műhoz jogszerűen férhet hozzá.

Tehát mivel a DRM-rendszer a szerzői jogi védelemre szolgáló hatásos műszaki intézkedésnek minősül, így jogsértést követ el, és a szerzői jog megsértésének jogkövetkezményeit kell alkalmazni azzal szemben, aki olyan szoftvert használ, amely a DRM-titkosítást hivatott feltörni, illetve eltávolítani. Bár magának a DRM-eltávolító szoftvernek a megvásárlása, letöltése, valamint birtoklása önmagában nem tekinthető bűncselekménynek, azonban az ilyen szoftverek használata, azok létrehozása, terjesztése, eladása, reklámozása, illetve kereskedelmi céllal való birtoklása a szerzői jog megsértésének következményeit vonja maga után. Arról nem is beszélve, hogy ha kifejezetten haszonszerzés végett kerüli meg az érintett személy a hatásos műszaki intézkedést vagy a megkerülés céljából terméket, eszközt stb. biztosít, vagy akár a megkerülése céljából a szükséges vagy azt könnyítő gazdasági, műszaki, szervezési ismeretet rendelkezésre bocsátja, a Btk. alapján vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Hasonló jogkövetkezményekkel számolhat az a személy is, aki bár jogszerűen szerzett meg egy DRM-védelemmel ellátott könyvet, egy arra kompetens szoftverrel eltávolítja róla a titkosítást. Az utóbbi tekintetében irreleváns, hogy az adott személy haszonszerzési céllal követte-e el az említett cselekményt vagy sem, ugyanis a szerzői jogi törvény alapján akkor is jogsértésért felel, ha példának okáért azért távolította el a titkosítást, mert egy másik e-book-olvasó alkalmazásban szerette volna olvasni az e-könyvét.⁷¹

6.6. Jogeset

Érdekesség lehet a *Szerzői Jogi Szakértő Testület 36/07/1. számú döntése*, amely szakirodalmi mű közzétételéről és az internet útján való felhasználásáról adott szakvéleményt.⁷²

Ismertetve az ügy előzményeit, a felperes P.20.390/2007. szám alatt a Vas Megyei Bíróság előtt az alperes ellen szerzői jog megsértése miatt pert indított. A felperes keresetében kijelentette, hogy a Könyvdigitalizálás című számítástechnika könyvet 2003-ban a honlapján jelentette meg, ahonnan egészen az eljárás megkezdéséig ingyenesen letölthető volt. Megje-

⁷¹ Rostás: i. m. (52).

⁷² Elérhető: https://www.hipo.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_szakvelemenyek/2007/2007PDF/szjszt_szakv_2007_036.pdf.

gyezte, hogy az említett könyv több más honlapról is letölthető volt, ahol nem folyt profitorientált tevékenység. A Magyar Elektronikus Könyvtár a könyvet a felperes engedélyével hozta nyilvánosságra, aki a könyv oktatási célú felhasználására is engedélyt adott írásban a Szegedi Tudományegyetemnek. E két esetben a felperes a könyvet szabad felhasználású műnek minősítette az engedély kedvezményezettjei tekintetében. Az alperes állítása szerint kéretlen reklám útján szerzett tudomást a felperes művéről, majd e-mail üzenetet küldött a felperesnek a könyv felhasználásáról, ám erre az e-mailre a felperestől válasz nem érkezett. Ezt követően az alperes honlapjára a számítástechnikával kapcsolatos segédanyagok közé mégis feltette a felperes könyvét. 2007-ben a felperes e-mailt küldött az alperesnek, majd az alperes ezt követően a weboldalról a linket levette, azonban egy sor fennmaradt az interneten a felperes művéből. A következő e-mailt követően az alperes ezt az egyetlen sort is levette. A felperes keresetében előadta, hogy mivel a könyvet az alperes jövedelemszerző céllal működtetett honlapján jelentette meg, így az a szerzői jog megsértését vonja maga után, mivel ő csak nonprofit célú szabad felhasználásra adott korábban engedélyt.

A tényállás megállapítását követően a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek kellett választ adnia olyan kérdésekre, miszerint mely könyveket nevezhetünk e-könyveknek; milyen szerzői jogi védelem alatt állnak az e-könyvek; az e-könyvek szabadon felhasználhatók-e, és ennek milyen korlátai/feltételei vannak; mely anyagokat nevezhetünk „free anyagoknak”; valamint az interneten való hozzáférés esetén hogyan lehet azonosítani a nem ingyenesen letölthető anyagokat.

Az e-könyvek meghatározásával kapcsolatban az eljáró tanács hangsúlyozta, hogy nincs pontos meghatározásuk, mindössze szerzői jogi szempontból állapíthatók meg a lényeges vonások, vagyis e-könyveknek tekinthetők a digitális formátumban megírt vagy ilyen formátumúvá átalakított könyvek. A tanács véleménye szerint az e-könyvek, illetve bármilyen elektronikus formátumú írásművek ugyanúgy védelem alatt állnak, mint a hagyományos formátumúak, valamint nem használhatók fel általában szabadon. Kizárólag akkor és úgy használhatók fel, ha és ahogyan arra engedélyt ad a szerzői jogi jogosult, illetve egyes külön meghatározott, kivételes esetekben maga az Sztj. Az elektronikus, digitális formátumú művek és egyéb teljesítmények védelmére, valamint a védelem korlátaira és feltételeire az Sztj.-nek ugyanazok a rendelkezései vonatkoznak, mint a hagyományos formátumú művek és egyéb teljesítmények esetében. Nemcsak üzleti célból, de nem üzleti célból sem lehet hozzáférhetővé tenni védett műveket olyankor, amikor az Sztj. valamely kizárólagos engedélyezési jog estében nem enged kivételt szabad felhasználásra. A honlapon való közzététel pedig az Sztj. 26. § (8) bekezdésének második mondata szerinti felhasználás, amelyre a szerzőt kizárólagos engedélyezési jog illeti meg, így erre az alperes által történt közzététel esetében nem alkalmazható ilyen kivétel.

Az alperes a védekezésében három lehetséges indokot jelölt meg arra, hogy miért terjedt ki a szabad felhasználás lehetősége az adott műre, azonban egyetlen indokot sem talált helytállónak az eljáró tanács. Első indokként azt jelölte meg az alperes, hogy az internet

útján közzétett e-könyvek esetében csak akkor nincs szabad felhasználás, ha annak hiányára a jogosult a közzétett művön, illetve azzal szoros kapcsolatban utal. Ez az indok alaptalan, mivel ugyanazok a rendelkezések vonatkoznak az elektronikus formátumú művekre, mint a hagyományos formátumúakra, illetve a felsorolt kivételek között nincs olyan, amire az alperes hivatkozik. Az alperes második indokként jelölte meg, hogy nem üzleti, haszonszerzési célból tette hozzáférhetővé a felperes művét. Ez az indok a tanács véleménye szerint azért nem állja meg a helyét, mivel az engedély nélküli felhasználás, különösen az internet útján történő felhasználás attól függetlenül alááshatja a rendes felhasználás esélyeit, így a szerzők jogos vagyoni érdekeinek az érvényesítését is, hogy az engedély nélküli felhasználót üzleti, jövedelemszerzésre, illetve jövedelemfokozásra irányuló cél vezette-e vagy sem. Az alperes általi felhasználás közvetve üzleti, jövedelemfokozási célt szolgált, mivel olyan internetes honlapon tette közzé a felperes művét, amelyen üzleti tevékenységet folytatott. Tekintettel arra, hogy a felperes művének témája után érdeklődők az internetes keresőprogramok segítségével az alperes honlapjához juthattak el, ez növelte a honlap látogatási esélyeit és ezáltal annak az esélyét is, hogy az alperes által a honlapon hirdetett üzleti szolgáltatásokat esetlegesen igénybe vegyék. A harmadik indokként az alperes megjelöli, hogy a közzététel oktatási célokat szolgált, amire az Szt. az alperes szerint szabad felhasználást enged. A tanács hangsúlyozza, hogy az Szt. még akkor sem enged minden esetben szabad felhasználást, amikor valamely művet oktatási célra szánnak, illetve használnak. Az Szt. négy rendelkezése szól az ilyen célú szabad felhasználásról, amelyek a 34. § (2) és (3) bekezdésében, valamint a 35. § (4) és (5) bekezdésében található. E rendelkezések az iskolai oktatási célra való felhasználásra vonatkoznak, amelyek az alperes általi felhasználás esetében nyilvánvalóan nem voltak megállapíthatók.

Az alperes védekezésében megjelölt indokok már látszólag is alaptalannak tekinthetők. Az alperesnek ugyanis vélelmeznie kellett volna, hogy az elektronikus formátumú művek ugyanolyan szerzői jogi védelemben részesülnek, mint a hagyományos, nyomtatott könyvek, sőt, ha az alperes a tőle elvárható gondosságot tanúsította volna, akkor nyilvánvalóan nem hivatkozott volna az általa megjelölt okok egyikére sem, „*ignorantia non excusat legem*”, vagyis „*a törvény nem tudása nem mentesít*”.

7. BLOGOK ÉS E-KÖNYVEK: MELYEK A SZERZŐI JOG TEKINTETÉBEN A KÖZÖS VONÁSOK?

Ahogy minden egyéni, eredeti alkotásra, úgy a blogok e kritériumoknak megfelelő bejegyzéseire is kiterjed a szerzői jog védelme. Bár nem szabályozza külön törvény, mégis kiemelt védelemben kell részesíteni a blogbejegyzések tartalmait ebben az esetben. Tekintsük át, hogy tulajdonképpen miként határozhatjuk meg a blogokat, illetve milyen célt hivatottak szolgálni!

„A blog olyan diskurzusok interneten megjelenő, nyilvános, címmel rendelkező, dinamikusan változó soraként definiálható, amelyek dátumozottak, indulásuk időpontját tekintve egymást lineárisan követik, valamint legalább egy, a diskurzust létrehozó, azon belül pedig első és egyedi megnyilatkozásként funkcionáló bejegyzésből (posztból) állnak.”⁷³ Számos esetben kapcsolódik más blogokhoz vagy honlapokhoz. Sok esetben a kommunikáció párhuzamoságát elősegítő (kommentdobozzal, keresővel, archívummal, a legnépszerűbb bejegyzéseket tartalmazó listával), valamint egyéb kommunikációs csatornákat (chat, közösségi portálok, e-mail) tartalmazó egységekkel rendelkezik. Némely esetben még a blog szerzőjének a bemutatkozása is a részét képezi.⁷⁴ Általában egy webhely része, de lehet akár saját webhely is. A legfontosabb különbség a blog és a webhely között, hogy a blog egy konkrét tartalomtípus, ami egy webhely weboldalain jelenik meg. A blog tartalmait többnyire bejegyzések alkotják, amelyek szövegekből, képekből, videókból, hanganyagokból, valamint egyéb tartalmakból állhatnak. Fontos megemlíteni, hogy a blog tartalmi általában nyelvileg kidolgozott, összetett, tervezett, valamint írott, többségében nagyobb terjedelmű nyelvi megnyilatkozások, amelyek többnyire tematikusan kapcsolódnak egymáshoz, illetve a szerzőik is rendszerint azonosak. Tartalmi vagy egyetlen végtelenített idővonalon, vagy különálló bejegyzéseként, egymás után sorba rendezve jelenhetnek meg. A blog látogatóinak érdekét szem előtt tartva a legfrissebb tartalmak általában a bejegyzés tetejére kerülnek, míg a régebbi bejegyzéseket lejjebb haladva találhatjuk meg.

Személyes, illetve üzleti jellegű formáját különböztethetjük meg. Az üzleti jellegű blog az online marketing világában kulcsfontosságú, ugyanis amellet, hogy imázsépítő módszerként is szolgál, a személyes hangvétel révén vonzza a leendő vevőket, partnereket, ugyanis az online marketing világában maga a tartalom a legfontosabb elem. Az üzleti jellegű blog további célja a figyelem tartós megszerzése.

Általánosságban elmondható, hogy a blogok többségét közvetlenül az oldalon megjelölt személyek szerkesztik, és nem társul hozzájuk közvetlen anyagi ellentételezés. Azonban a blog bejegyzéseinek megírása, valamint annak hosszú távon való vezetése egyre növekvő szellemi értéket képvisel, ami felveti szerkesztőik szerzőségét és a blog szerzői jog által védett jellegét. Az „influencerek” világában egyre gyakrabban bevételt (reklámbevételt) biztosíthat a szerkesztő számára. Egészen különleges esetekben ez a reklámbevétel a szerző tényleges megélhetési forrását is biztosíthatja. Ebben az esetben versenyjogi és fogyasztóvédelmi aggályok felmerülhetnek.

Szerzői jogi szempontból tehát a blog, amennyiben az egyéni, eredeti jelleg kritériumának megfelel, védettnek tekinthető. Fontos tisztázni, hogy bár nem létezik külön blogjog, az Sztj. a szerzői jogi védelmet attól függetlenül biztosítja, hogy az adott mű milyen technikai eszközökkel jön létre, illetve milyen közegben vagy hordozón válik hozzáférhetővé.

⁷³ Petykó Márton: A blog műfaji jellemzőinek korpuszalapú vizsgálata. Magyar Nyelvőr, 136. évf. 1. sz., 2012, p. 65.

⁷⁴ Petykó: i. m. (73), p. 65.

A fenti ismeretek fényében képzeljük el, hogy mi történne, ha a blogbejegyzések tartalmait a forrás feltüntetése nélkül használnánk.

Bár a szakmai blogok szerzői számára kifejezetten imázsépítésű hatása lehet annak, ha az ő tartalmaikat részben vagy egészben feltüntetik máshol, azonban a forrás megjelölése a link feltüntetésével együttesen követelményét képezi az idézésként vagy, ha ennek feltételei fennállnak, az átvételként történő felhasználás legális voltának. Ennek hátterében áll természetesen, hogy az olvasó a neki tetsző cikk forrásait könnyedén megtalálja, valamint ami még fontosabb, hogy a blog tartalmait felhasználó népszerű cikkek közvetlen hatással lehessenek a szerző vállalkozására, bevételeire is. Éppen ezért a blogok kapcsán kiemelt fontosságú, hogy a szerzőtől előzetesen kérjünk engedélyt, amennyiben a szabad felhasználást meghaladó terjedelemben⁷⁵ fel kívánjuk használni a tartalmát. Hangsúlyozandó, hogy a blogok kapcsán az a lényeg, hogy minél több olvasó eljusson a forrásokhoz, böngésszék annak tartalmait, így rendszeres olvasókká váljanak. Tehát nem feltétlenül az írás anyagi ellentételezése a lényeg.

Végül jöjjön a kérdés: melyek a közös vonások a felhasználás tekintetében a szerzői jog által védettnek tekinthető blogok esetében? Szerzői jogi szempontból kétségtávolan a nyilvánossághoz közvetítés mint vagyoni jog, amennyiben a blog megfelel a szerzői jogi védelem alapkövetelményének. Tehát amennyiben az adott blogbejegyzés eredeti, egyéni volta megállapítható, abban az esetben hasonló szerzői jogi védelem illeti meg, mint az e-könyveket. Az internetre feltöltött és speciális védelemmel nem biztosított anyagokat bárki megismerheti, és azokról magáncélra a szabad felhasználás körében másolatot készíthet. Az ezt meghaladó felhasználási módok, mint például a mű többszörözése, terjesztése, átdolgozása stb., nem tartoznak a szabad felhasználás körébe, ezért a szerzői jog jogosultjának engedélyéhez kötöttek abban az esetben is, ha azokat semmilyen speciális műszaki intézkedés nem védi.

8. KONKLÚZIÓ

A magyar kulturális digitális rendszer e dolgozat írásakor forradalmát éli, ugyanis a koronavírus-járvány következtében számos kiadó összefogásának eredményeként közel tizenöt-ezer mű elérhető ingyenesen az interneten. Ez a példátlan lépés, amely bár a veszélyhelyzet okán alakult ki, az e-könyvek hazai piacának fellendülését eredményezheti a közeljövőben.

Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a hagyományos könyvek, amelyek több mint fél évezredes hagyományra tekintenek vissza, a közeljövőben is kiemelt szerepet fognak betölteni a fogyasztói társadalomban. Felesleges az olyan tézisek felállítását, amely a kettőt ellentétbe helyezi egymással, mivel szimbiózisban élnek. Az e-könyvnek nem célja felváltani a hagyományos könyvet, sokkal inkább egy párhuzamos alternatívát kínálni.

⁷⁵ A szabad felhasználás esetében a cél által indokolt terjedelem a megengedett, ami függ az egyedi eset körülményeitől. A törvény nem határoz meg számszerű mértéket.

Ahhoz, hogy a fejlődés fenntartható legyen, természetesen a jogalkotóra hatalmas teher nehezedik, ugyanis a digitalizáció világában a korszerű, jelen tudomány állásához igazodó jogszabályi keretek megalkotása kulcsfontosságú e téren, hogy a szerzői jog jogosultjait hatékony és fenntartható védelemben részesítsék.

Zárszónak álljon itt egy idézet Alföldi Róberttől: *„A hagyomány alap, de ha a hagyomány nem nyitott a valóságra, akkor az egy halott kultúra lesz. Az új, ami megtagadja a múltat, az is gyökértelen, halott kultúra lesz.”*